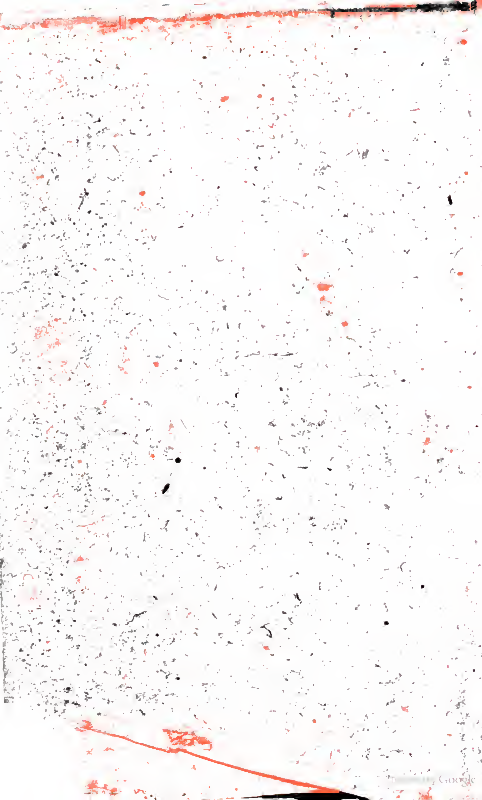
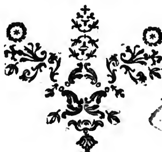

PAULINEIDIS
LIBRI TRES
SEU VITA, ET EGREGIA FACTA
S. PAULINI
EPISCOPI NOLANI
AD
AUGUSTISSIMAM
MARIAM CAROLINAM
AUSTRIACAM
UTRIUSQUE SICILIÆ
REGINAM PIENTISSIMAM
AUCTORE
XAVERIO DE RINALDIS
ACCEDUNT EJUSDEM PRÆTER ADNOTATIONES NONNULLA CARMINA IN IDEM ARGUMENTUM.

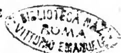

NEAPOLI MDCCLXXXIII.
EX TYPOGRAPHIA RAYMUNDIANA.
Superiorum facultate.

MARIAE . CAROLINAE

AVSTRIACAE

VTRIVSQVE . SICILIAE . REGINAE

PIAE . FELICI . AVGVSTAE

INGENII . CVLTV . MORVM . SVAVITATE

CLEMENTIA . OMNIQVE . REGIA . VIRTVTE

NVLLI . VETERVM . SECVNDAE

AD . RELIGIONIS . GLORIAM

AC . LITTERARVM . STVDIA . PROMOVENDA

PARATISSIMAE

XAVERIVS . DE . RINALDIS

PAVLINEIDEM . HANC . SVAM

DEVOTVS . NVMINI . MAJESTATIQVE . EJVS

D. D. D.

SONETTO.

LA' negli Elisi, ù delle gran Reine
L' Ombre onorate della pace in seno,
Poggian felici in bel soggiorno ameno,
Rotando gli anni senz' aver mai fine,
Giunse la Fama un dì: sebben divine
Vostre glorie, dicendo, io scorgo appieno,
Che d' una regal Donna il cor va pieno
Di più leggiadre doti, e pellegrine.
Da più lucida, e più sublime stella
Nel mondo venne, ed altri pregi aduna.
Allor fra l'altre, come mai si appella,
Disse Ottavia, e Pompea, chi è che imbruna,
E tanto vince i nostri vanti? Ed Ella,
E' MARIA CAROLINA, e tacque ognuna.

VER-

VERSIO.

PRepes ad Elysios, ubi pax secura beatis
Sedibus aeternum detinet una suis
Heroinarum Manes, Umbrasque superbas,
Fama olim accedens, hos dabat ore sonos:
Sublimes Animae, laudes, divinaque quamvis
Gloria sit vobis, sat mihi nosse datum est,
Nosse datum Dominam, magis est quae insignibus aucta,
Atque peregrinis dotibus eximia.
Splendidius terris dedit hanc, sublimius astrum;
Ac aliae dotes condecorant animum.
Pompejæ *has inter concors* Octavia *: quaenam haec?*
Quo compelletur nomine deinde rogant:
Quae decus obscurat nostrum? quae praestat? & Illa,
Est CAROLINA, *inquit, quaeque silens stupuit.*

EMINENTISS. SIGNORE.

I Fratelli Raimondi proſtrati a' piedi di V. Eminenza umilmente la ſupplicano, qualmente vorrebbero dare alle ſtampe un libro intitolato: *Paulineidis libri tres, auctore Xaverio de Rinaldis*; Perciò la ſupplicano benignarſi commetterne la reviſione, a chi meglio ſtimerà l' Eminenza V.; e l' avranno a grazia ut Deus.

Admodum Rev. Dominus D. Cajetanus Carcani S. Th. Profeſſor revideat, & in ſcriptis referat. Die 1. Martii 1783.

A. BUCCI E. ORTHOS. VIC. GEN.

JOSEPH ROSSI CAN. DEP.

EMINENTISSIME PRÆSUL.

Brevi carmine, cui titulus *Paulineidis libri tres &c.*, ſed eleganti, ac digno, quod hunc vivat in annum, & plures S. Paulini Nolani Antiſtitis egregia facta modulatur Vir Cl. Xaverius de Rinaldis: Hoc juſſu tuo, qua maxima fieri potuit diligentia, legi. In eo, quantum conjicere datum eſt, auctor non piger eſt ſcribendi ferre laborem, ſcribendi ſed recte; nam ut multum nil moratur; brevitatem ſecutus Callimacho magiſtro, qui *μέγα βιβλίον μέγα εἶναι κακὸν* dicere ſolebat; ac ſimul ea eruditione, & mira concinnitate fluit non durus componere verſus, ut Maronianam ἀκριβολογίαν, tum vero & Italorum poetarum lepores in ſuccum, uti ajunt, & ſanguinem convertiſſe videatur. Quod typis igitur committatur, dignum omnino, ſi Tuum acceſſerit judicium, videtur; nihil enim, quod morum integritatem, quod Regia jura lædere poſſit, offendi; rurſus vero in fovenda pietate totum eſt, & miſcens utile dulci, adoleſcentium ma-

manibus, dum adhuc teneræ eorum mentes ſeverioribus informantur ſtudiis, tradendum eſt, ne ad infames quandoque poetas, ſummi materiam mali, pertrahantur. Datum ex Regia Typographia Pridie Idus Martias 1783.

EMINENTIÆ TUÆ

Addictiſs. & devotiſs.
Cajetanus Carcani.

Attenta relatione Domini Reviſoris imprimatur. Die 19. Martii 1783.

A. BUCCI E. ORTHOS. VIC. GEN.

JOSEPH ROSSI CAN. DEP.

S. R. M.

SIGNORE.

I Fratelli Raimondi ſtampatori in queſta fedeliſſima Città proſtrati al Real Trono di V. M. umilmente l'eſpongono, qualmente vorrebbero dare alle ſtampe un libro intitolaro *Paulineidis libri tres*, *auctore Xaverio de Rinaldis*; ſupplicano perciò la M. V. accordargliene il permeſſo con commetterne la reviſione a chi vorrà V.M. E l'avranno a grazia ut Deus.

Admodum R. D. Franciscus Roſſi in hac Regia ſtudiorum Univerſitate Profeſſor revideat Autographum enunciati Operis, cui ſe ſubſcribat, ad finem revidendi ante publicationem, an Exemplaria imprimenda concordent ad formam Regalium Ordinum, & in ſcriptis referat. Dat. Neap. die 26. Aprilis 1783.

J. A. SALERNITANUS C.M.

DOMINE.

PAulineidem a Xaverio de Rinaldis mira felicitate conſcriptam, atque opportunis adnotationibus illuſtratam juſſu tuo perlegi. In ea Cl. Auctor S. Paulini Nolani Antiſtitis res geſtas tanta venuſtate, atque elegantia percenſet, ut ipſius ore latinæ beatioris ævi Muſæ locutæ videantur. Opus iſtud, quod omnium fortaſſe expectationem ſuperabit, nulla ſui parte Regiæ Majeſtatis jura, bonoſve mores attentat. Neapoli Pridie Nonas Majas an. 1783.

Numini, ac Majeſtati Tuæ

Addictiſſimus, & Obſequentiſſimus
Franciſcus Roſſi.

Die 24. mensis Maij 1783. Neap.

Viso Rescripto S. R. M. sub die 17. currentis mensis, & anni, ac relatione Rev. D. Francisci Rossi, de commissione Reverendissimi Regii Cappellani Majoris, ordine præfatæ Regalis Majestatis. Regalis Camera Sanctæ Claræ providet, decernit, atque mandat, quod imprimatur cum inserta forma præsentis supplicis libelli, ac approbationis dicti Rev. D. Revisoris. Verum non publicetur, nisi per ipsum Revisorem facta iterum revisione affirmetur, quod concordat, servata forma Regalium Ordinum, ac etiam in publicatione servetur Regia Pragmatica: hoc suum.

PATRITIUS AVENA TARGIANI

Vidit Fiscus R. C.

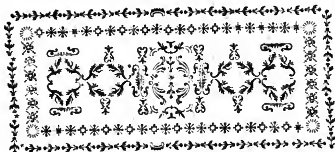
Illustris Marchio Citus Præs. S. R. C., & cæteri Ill. Aulæ Præf. tempore subscriptionis impediti.

Reg.

CARULLI Pro M. ATHANASIO

CITUS.

ERRATA	CORRIGE
Pag. 33 diſerti	facundi
ead. p. ſuperavit	ſuperarit
74 freta culmina	freta: culmina
76 atque obvia	ſitque obvia
79 ſed umi na	& lumina
83 verendoſque	verendaſque
84 hora	ora
85 qua	quæ
104 *Verſione*	*Verſione*
ibid. Stinga	Stringa
111 quos	quam

PAULINEIDIS

LIBER I.

Facta, Virumque cano, Romæ qui dives in urbe, (a)
Patricioque satus de sanguine, fascibus, auro, (b)
Et spretâ assyriis fucatâ veste venenis,
Antiquam generis labem detersit in undis;
Multa tulit sacris redimitus tempora vittis,
Vel dum barbaricis excindi mœnia Nolæ (c)

A Gen-

(a) Quanquam Burdigalæ, quæ urbs est Aquitaniæ, lingua gallica Bourdeaux, italica vero Bordeos, natus fuerit S. Paulinus, semper tamen Romanus Civis est habitus, & ex gente patricia. Hinc quid mirum, si in primo versu legitur: *Romæ qui dives in urbe?*

(b) *Fasces* consulares, divitias, & *vestem assyriis venenis fucatam*, idest purpuram, Romanorum Consulum insignia, non jam ante, sed post susceptum baptismum Paulinus contempsit, ante baptismum enim Consul, & anno post Consulatum veniente Proconsul fuerat salutatus, ut in 2. libro hujus operis.

(c) *Barbaricis gentibus*. Non solum hoc vocabulo intelliguntur Gothi, qui sub sui Episcopatus initium Italiam venerunt, sed Vandali quoque, anno CCCCLV. qui ab Africa descenderunt: videatur Ludovicus Antonius Muratorius in aureis Italiæ annalibus.

Gentibus adſpexit, vel dum molimina Ditis
Eluſit toties victor, vel reddere Gnatum (d)
Dum ſtuduit Matri, pro quo ſera vincula, & arctos
Ipſe ſubît nodos: nolanam liber ad urbem
Sed remeans, plauſuque fuit ſtudiiſque ſuorum,
Laudibus eximiis, miroque receptus honore.

SUMME PATER, quem ſtellantis domus aurea cæli (e)
Cum GENITO haud capit, ac SPIRATO FLAMINE, mentem
Dulce move, ignaroque operis primordia pande.

Tuque adeo columen, Nolanæ ſplendor & urbis,
Cui quondam, PAULINE, tui Felicis ad æthram (f)
Ferre modis placuit laudes, ne ſperne camœnas,
Queis modo fert animus, noſtris te intexere chartis.

Nec minus Auſtriaco, CAROLINA, e ſanguine creta,
Aſtrææ vindex, cuſtos firmiſſima & æqui, (g)
Cui

(d) S. Gregorii Magni, & Cardinalis Baronii opinionem ſequitur Auctor, de Filio Viduæ apud Vandalos captivo, non neſcius plures Eruditos fabuloſum hoc factum crediciſſe, aut ſaltem Paulino II. ut evincit laudatus Muratorius, aut Paulino III, ut Remondinus, attribuendum, qui etiam Epiſcopi Nolani fuere.

(e) Dedecet Vatem Chriſtianum invocare Apollinem, & Muſas, præſertim in operibus ſacris.

(f) Hic *Felix* Sacerdos tantum fuit, cognomine in *Pincis*. quem natalibus ſuis hexametro carmine concinnatis, quotannis celebrabat Paulinus, ex quibus extant XIII.

(g) *Aſtræam* fabulantur Poetæ Jovis, & Themidis fuiſſe filiam, juſtitiæ, & æquitatis Deam, quæ aureo ſæculo cælis in terram migraſſe dicitur, & tandem Mortalium ſceleribus offenſa cælum repetiſſe. Unde cecinit Ovidius in libro primo Metamorph.

Ultima cæleſtum terras Aſtræa reliquit.

Cui modo Parthenope, modo cui Sebethus, & ipsa (h)
Pulcra Arethusa tuum procul hinc miratur acumen (i)
Ingenii, dum jura ferens, utrumque gubernas,
Et regis imperiis una cum CONJUGE, regnum,
Sis felix, tantisque meis allabere cœptis.

Præsul ab ætherea Felix conspexerat arce, (k)
Italiam adventare Getas, asperrima bello
Corpora, & ingentes clypeos, & scuta parare,
Et pharetras, galeasque graves, & spicula, & enses,
Unde suis italas possent excindere telis,
Atque solo eversas una cum mœnibus urbes

(h) *Parthenope* fuit una ex Sirenibus, quæ quoniam in saxa Ulyssem impellere suo cantu non potuerat, in mare se dedit præcipitem, & ad eum locum ejecta dicitur, ubi nunc est Neapolis, & hinc accipitur præsertim a Poetis pro urbe Neapoli. ut taceam de reliquis hæc habet latinorum Poetarum facile Princeps Virgilius in IV. libro Georgicorum.

Illo Virgilium me tempore dulcis alebat
Parthenope ....

(i) *Arethusa* est flumen Siciliæ apud Syracusas: Fingunt enim Poetæ Arethusam, fuisse Virginem venatricem, Dianæ comitem ab Alpheo Elidis flumine amatam, quumque Alphei vim post longum cursum effugere nequiret, Dianæ miseratione in fontem versam fuisse, ne Amatoris aquis pollueretur per subterraneos cuniculos in Orthygiam fugisse Siciliæ insulam. Hic vero pro Sicilia accipitur, quæ est alterum nostrorum Regum regnum.

(k) Hic alter *Felix* est primus Nolanæ Ecclesiæ Antistes, ejusdemque urbis princeps Patronus, qui anno XCV. reparatæ salutis obtruncato capite martyrii coronam consequutus est. videatur Remondinus.

(l) *Eversas* pro evertendas accipitur ad imitationem Poetarum, præsertim Virgilii: in libro enim primo suæ Æneidos cecinit:

Incute vim mentis, submersasque obrue puppes.

pro submergendas: & in eodem libro de Cycnis ab Aquila turbatis loquens scripsit

Aut capere, aut captas jam despectare videntur.

Æquare, & late triſtes inferre ruinas,
Indoluit, penitoque premens ſub corde dolorem,
Conſtitit ante Deum, talque eſt ore loquutus.
Qui regis æternis unus Rex legibus omnes
Res hominum, Divûmque, tibi ſi immota manet mens,
Barbaricis italas committere gentibus oras,
Diripiant ut opes, & paſſim mœnia vertant
In cineres, & pondus iners, ah! proſpice ſaltem,
Ne tua relligio poſt tot, tantoſque labores
Humanis impreſſa animis, firmata cruore
Fortiter Heroum fuſo, tormenta tot inter,
Infelix alias cogatur quærere terras,
Peſtiferis Arii vel ſit temerata venenis. *(m)*
Scis Pater Altitonans, nec te latuiſſe putandum eſt,
Funera, quot ſtrâges pro rêlligionis honore,
Et mala pertulerim: Sed quæ magis omnibus una
Cura, metuſque urunt animum, mordentque medullas,
Quod viduata Viro, miſera oh! viduata Parente
Nola jacet, cui ſunt partes arma inter, & enſes *(n)*
Addere vim miſeræ? Fidei pia dogmata, mores

Quis

(m) *Getas*, ſive Gothos hæreſi Ariana fuiſſe infectos, pernotum. Legatur Fleury, & Muratorius in præaudictis annalibus ſub annum 409.
(n) *Cui ſunt partes* — ad imitationem Horatii, qui in ſecunda ode libri primi Lyr.
Cui dabit partes ſcelus expiandi
Jupiter . . . .
italice — *cui darà l' incarco?*

Quis firmat? rectique vias panditque, docetque?
Ante Virum pietate gravem, quam dira Getarum
Succedat legio nolanis mœnibus, oro,
Præficias, hæc summa est, hæc mea vota, precesque.
Olli subridens superi Rex magnus Olympi,
Hæc contra. Has, Felix, conceptas pectore curas,
Hos depone metus, & tristem hanc exue mentem:
Exemplo, dictisque, tuam qui rexerit urbem
Pastorem elegi, atque animo interiore locavi:
Hunc equidem novi terrenos temnere honores,
Quod tamen arbitrium, vel quæ tam dura voluntas (o)
Obsistet nostræ? flectam sua corda, animumque,
Ne dubita, vittis, mitrâ, lituoque verendum,
Haud aberit, cernes, nec vis inimica Getarum
Venerit Italiam, urbes eversura, domusque,
Quin prius iste suâ Nolam ditione fatiget.
His hominum, Divûmque Pater lenibat acerbam
Felicis mentem dictis: quum Nola Sacrorum
Auspice privari haud patiens, correpta supremo
Flamine, Paulinum concordi voce salutat
Pontificem, fideique ducem, morumque Parentem. (p)

 Proh!

(o) Deum gratia sua efficaci flectere humana pectora edocent Theologi, & S. Scriptura, ut omittam reliquos textus: *Dabo vobis cor carneum, & faciam, ut in præceptis meis ambuletis*: Legantur Theologi, præsertim Thomistæ.

(p) Primis Ecclesiæ temporibus Episcoporum electiones a populo fieri satis compertum est. videatur Van-Espen,

Proh! victrix Superûm virtus, proh! summa Tonantis
Vis etiam in mentes hominum! qui munera, & amplos
Contempsit titulos, ex quo lustralibus undis
Paulinus tersit veteris vestigia culpæ,
Nunc Præsul nolanæ urbis præponitur. Ecquis,
Quis poterit tanti numeris æquare canendo
Facta Viri? Sedes quantum spectata decore
Tunc nolana suo, virtute, & mentibus æquis,
Dives opum tantum, quarum pars maxima Egenis,
Mendicisque datur. Tyriis altaria centum
Atte laboratis ditantur vestibus, atque
Sæpe Deûm templis supplex indicit honores,
Instauratque diem donis: en dogmata, nostræ
Relligionis honos, fideique arcana, supremi
Numinis & leges, illo Auspice, recluduntur.
Hic pharetram sævi frangitque Cupidinis arcum,
Et Veneris fraudes, irritamenta malorum;
Hinc fugat ultrices furias, & cædis acervos,
Argentique sitim: contra hic virtutis amorem
Imprimit una animis, hominum solatur amatas
Hic curas, dictisque levat quemcumque laborem.
Hoc duce, nolanam comitata Sororibus urbem
Occupat æqua Themis, concordes tecta domorum
Hinc subeunt Charites: priscam rediisse putares
Saturni ætatem. Tantum sollertia mentis,

Unius

Unius & potuit pietas, ſtudiumque Magiſtri.
Sed dum nolanis Paulino hæc tanta geruntur,
Finitimiſque locis, ex ſeptem parte trionum
En Cimbri, atque Getæ, Geloni, Cimmeriique, (q)
Atque Arimaſpi, Sauromatæ, pictique Agathirſi,
Infrænique Dahæ, genus inſuperabile bello,
Horrida tempeſtas ceu lætis ingruit agris,
Fœtaque grandinibus noſtras deſcendere in oras.
Heu! quoties genus hoc hominum depellere regno

(q) *Cimbri* fuerunt populi Germaniæ, qui eam regionem tenuere, quæ cimbrica cherſoneſus dicta eſt.
Getæ fuerunt populi Daciæ in Scythiæ confinio, adeo crudeles, ut de illis loquens non dubitarit canere Ovidius

Nulla Getis toto gens eſt truculentior orbe.

Geloni fuere Myſiæ populi inter Thraces, & Getas, dicti ſunt hoc nomine a Gelono Herculis filio. Hi ſanguinem equinum cum lacte mixtum bibere ſoliti erant.
Cimmerii ſunt populi Aſiæ, ad Mæoditem paludem in Sarmatia.
Arimaſpi Sarmatiæ Europeæ populi in Moſcovia unicum in media fronte oculum habere crediti ſunt, & cum Gryphis auri cuſtodibus continuo præliari. videatur Plinius in hiſtoria naturali
Sauromatæ populi iidem, ac Sarmatæ.
Agathirſi populi Scythis vicini, qui, ut ſcribit Hieronymus, multum habent auri ſine avaritia, & invidia: hos habere capillos cæruleos ſcribit Plinius. Dicti ſunt hoc nomine ab Agathyrſo Herculis filio.
Dax, ſeu Dahæ, & Dai populi in Scythia Maſſagetis finitimi. Atque hi omnes ſub Getarum, ſeu Gothorum nomine hic intelliguntur, quique ſub diverſis Imperatoribus Italiam depopulari adgreſſi ſunt, ſed ſemper incaſſum. Legatur Muratorius in prælaudatis annalibus. Sub Honorio vero, & Theodoſio II. imperatoribus anno æræ noſtræ CCCCIX Romam obſidione cinxere, & expugnarunt. Opinaturque Boſſuetius in expoſitione Apocalypſeos hoc Romanæ urbis excidio S Joannis vaticinia fuiſſe completa, quum Deus radicitus idololatriam extirpare, totque Sanctorum Virorum ſanguinem indigne a Paganis effuſum vindicare voluerit. Legatur Muratorius ſub eumdem annum CCCCIX.

Adgressum est Italos, bellumque inferre latinis
Finibus, at frustra semper, nam vivida virtus
Romulidum, bellique Getas prudentia adegit
Vel dare terga fugæ, vel certæ occumbere morti:
Sed postquam sublapsa retro, despectaque belli
Ausoniis jam cura fuit, neglectus & usus,
Prævalidas Juvenum vires, animosque feroces
Ludorum in morem durâ exercere palæstrâ,
Protinus indomiti, Scythiæ glacialibus omnes
Excessere plagis, & dura sub arma coacti,
Corripuere viam cursu, qua pulcra Latini
Regna patent, infanda sui monumenta furoris
Linquentes quocunque petunt. Ast Roma tot inter
Quas itala hæc tellus habet urbes passa ruinas
Majores aliis, hostilia damna, labores,
Exitia, & cædes. heu! quæ dominata tot annos
Urbs terras, populosque fuit maria omnia late,
Quæque suum victrix super & Garamantas, & Indos
Protulit imperium, externis modo victa Getarum
Viribus occumbit. Nullum induxisse Deorum [r]
Excidium templis vulgatum, nullaque vasa
Surripuisse manu; sed cui male nota, latentque

Im-

(r) *Alaricus* Gothorum Rex, quamvis Arianus, suos tamen Milites nullam vim templis inferre præsertim Petri, & Paulli basilicis, nullaque argentea, sive aurea sacra vasa surripere jussit. Muratorius eodem anno.

Impia facta, doli, cædes, & furta, rapinæ
Per reliquas urbis partes? Congesta tot annis
Omnia corripiunt argenti pondera, & auri,
Ter tunc Eois mœrens caput extulit undis,
Terque suum fessus demersit Phœbus Iberis,
Quin unquam Romæ cessassent damnaque, & horror.
Barbarus excurrens Miles sine more per urbem
Matronis famam, sacris solvitque pudorem
Virginibus, generive, locis, nec parcitur ævo.
Tantis interea spoliis, opibusque latinis
Quæque inimica manus non dum satiata, repente
Nolam contendit. Sed vix ea fama vagatur,
Advolat, & præceps Paulini perculit aures,
Nec mora, nec requies, nullis dans otia membris,
Sollicitis cælum votis, precibusque fatigat.

Urbe erat in media solido de marmore Templum, [s]
Relligione sacrum, cultu, & pietate verendum,
Quodque recens posuit Paulini cura, laborque:
Templum augustum, ingens, æquataque machina cælo est,
Quo lati ducunt aditus magna ostia, stridetque
Æratis cardo foribus, recalentque sabæis
Ignibus, & sertis halant florentibus aræ,
Quorum in conspectu, lychni laquearibus aureis

Pen-

(s) De hoc magnifico templo a Divo Paulino extructo fit mentio in 2. libro hujus operis.

Pendentes fulgent auratâ in lampade centum,
Protinus huc venit supplex, & poplite flexo
Ad cælum tendens palmas, & lumina, multam
Exorat pacem, clades, irasque, minasque
Supplicibus superat votis, ac talia fatur.
O qui res hominum moderaris, maxime Divûm,
Omnia si regis imperio, frænare superbas
Estque tuum gentes, propius res adspice nostras,
Parce pio generi, & nostrorum crimina Patrum,
Qui infandis, sævisque modis mactare Virorum
Corpora tantorum, & fatis demittere acerbis [t]
Adgressi, dignas si urgent te sumere pœnas,
In me me furor hic, in me vertatur & ira,
Supplicia his ego belligeris dem gentibus unus.
Talia jactabat Paulinus vota per aras,
Atque ante ora Deûm; fremitus, clangorque tubarum
Quum subitò late, & glomerari turbine nubes
Prospicitur; tristesque procul consurgere campis
Hinc tenebræ: exoritur clamor, formidine, & omnis
Urbs misera heu! lacrimis, & femineo ululatu
Undique repletur: confestim claudere portas

Ci-

(t) *Corpora tantorum Virorum* intelliguntur Sancti Martyres, quorum sanguinem Gothorum furore, & armis Deus ulcisci voluit: & revera Alaricus identidem adfirmabat se a quadam intima, & ignota voce commotum fuisse, ut festinanter veniret Romam expugnaturus. Muratorius sub annum CCCCVIII.

Civibus est animus, longum sufferre paratis
Obsidium, tumidasque minas: sed dira Getarum
Irrupit tandem legio, jam mœnia, & ædes
Hostis habet Nolæ. Paulinus vota, precesque
Vix bene finierat, quum mens inflexa Tonantis
Ocyus ex alto Felicem mittit Olympo, (v)
Felicem, vario Præsul quem carmine ad astra
Sæpius extulerat, miseræ succurrat ut urbi.
Infelix alias, & longe, Nola, fuisses
Pejores experta vices, & passa ruinas,
Ni præsens Felix turritis mœnibus instans
Visus adesse tibi. Gentis sceleratus habendi
Istius ardor agit Cives recludere fulvam
Auri congeriem: hinc variis vexata flagellis
Multa domus nolana fuit, quod forte recusat
Prodere thesauros. Ast qui magis omnibus unus
His dederat pœnas Paulinus: namque Getarum
Sæva cohors, illum laribus bismille talenta
Asservare suis credens, hic tentat amicis
Profecisse modis, movet hinc verba aspera, & omnes
Ingreditur, relegitque vias, quum denique ferri
Irrita vidisset rapidas sua vota per auras,

Nam-

(v) *Felix*, qui a mœnibus nolanis visus fufficere auxilium civibus fuit Felix Sacerdos, dictus in Pincis, de quo supra.

Namque ſuas fuerat Nolanis Præſul Egenis (x)
Elargitus opes, graviter commota, ſeveras
Inflixit pœnas. Proh! quod memorabile nomen,
Et ſibi quam peperit laudem firmiſſimus unus
Æqua mente ferens odium Paulinus, & iras!
Interea en Cives devincti colla catenis
Agmine barbatico patriis decedere terris.
Ingens huic urbi proprias fera damna, ruinas,
At longe major luctus, quum mœſta dolorem
Adſpiceret Matrum, quæ tunc tot pignora amoris
Amiſere ſui. Tantarum ut mulceat æſtus
Paulinus rerum, quæ non ſudavit, & egit?
Hic Sponſas duris amiſſos flere Maritos
Queſtibus, hic Matres Natos cernebat, & illic
Aut urbis, propriæve domus, vel damna Parentum
Lugebant alii ſingultibus interruptis.
Ille Patris ſummo pendens de numine, Matrum,
Uxorumque graves dulci ſermone dolores
Solatur præſens: argenti pondus at illi
Quum primum rediit, manicas, atque arcta levavit

Vin-

(x) Uranius, de quo paullo inferius ſermo habebitur, ad Pacatum Virum Galliis vitam degentem, de charitate Paulini erga Proximum ſcribens, hæc habet: *Aperuit horrea ſua Pauperibus, Apothechas ſuas advenientibus patefecit, nam parum ei erat proximos alere, niſi etiam undique revocaret, quos paſceret, atque veſtiret. Quam multos inique oppreſſos erexit? Quam multos captivos redemit? quam multos ære alieno mancipatos perſoluto ære a Creditorum ſervitute liberavit &c.*

Vincula non paucis, ingens proprii aeris acervum
Ad geticas mittens oras: reparavit Egenis
Quas ferrum miseras & vis everterat ædes:
Divitibus, queis hostis opes subduxerat, ingens
Sive furor, rabiesque dedit consumere flammis,
Sic solitus revocare animum, & lenire dolorem.
Creditis, o Cives, almo qui numine torquet
Cuncta suo, non posse bonis melioribus istis,
Quæ nobis scelerata manus populata, replere?
Heu! quoties fatis alios pejoribus actos,
Omnibus expertes rebus miseratus, acerbis
Erexit curis, longe majoribus illos
Divitiis onerans! Quem vestrum præterit, atque
Cui male notus Job? (Nobis quantum instar hic unus!)
Nonne boves, armenta, pecus, servosque, camelosque
Exussit partim vibratum ex æthere fulgur,
Et compilavit partim vis improba furum?
Dum fraterna simul curant convivia Nati,
Pignora cara sui, magno cum murmure turbo
Nonne procellosus glomerans caurumque, notumque
Funditus evertit mensam, Natosque, domusque?
Ulcera quid memorem tristi manantia tabo,
Unde tepebat humus, sanieque adspersa natabat?
Omnia jam vulgata, & vos bene nosse putandum est,
Præmia quanta tulit posthac tolerantia? largâ

Omnia

Omnia nonne Deus, duplici & mercede rependit?
Atque his posthabitis, quis vestrum denique veras
Nescit opes cæli superis in sedibus esse?
Has primum inquirant, queis relligionis honores,
Et cordi pietatis amor, nam cætera Olympus
Large sufficiet, vitæ queis indiget usus.
His, aliisque Pater mœrentia pectora dictis
Demulcere studet, spemque addere mentibus ægris.
Viderat ast aliquot Paulinum Nola per annos
Doctrinâ, & factis munus pietate, modoque
Exercere suum, multas sublime locantem
Sede animas; præceps quum venit fama sub umbras,
Pallentes umbras, implens rumoribus orcum,
Paulinum Ditis regno nova bella moventem,
In turpem vertisse fugam Junonis avernæ
Eumenides famulas, atque exitiasia monstra
Avertisse procul Nolanis finibus, imo
Et clausisse fores Erebi, mortalibus ægris
Ardua pacati referantem limina Olympi.
Ingemuit Pluto, & rabie succensus amarâ
Hæc secum. Mene infractum spoliata videre
Unius ob noxam, & furias, mea regna rapinis?
Ergo ego, qui quondam superis in sedibus audax
In magnum haud veritus committere bella Tonantem,
Nunc victus cedam, & patiar mea cernere inultus
Damna

Damna? locos lætos, atque alta ſedilia cæli,
Ex quibus ejectus, mortali ſemine cretus
Complet, me illudens tenebroſa in tartara miſſum?
Non ita. Pallentis quæ vis Rectoris averni,
Oſtendam, haud aberit, mihi ſtyx hæc nubila teſtis.
Hæc ſecum Pluto flammato corde volutans,
Ad Libyæ fines falſâ ſub imagine venit.
Vandalicæ hic ſedem gentes paullo ante locarant, [y]
Hæ primum Scithiam, Gallorum poſtea regna,
Tum tarteſſiacas tenuerunt Herculis arces,
Poſtremo ardentem Libyæ venere ſub axem:
Barbarus hos inter Rex Genſericus habenas
Imperii moderans populos ditione premebat:
Turbidus, & fidens animi, captator honorum,
Ambitione furens, præceps, ac ſævus in armis,
Quæſitique tenax, atque auri cæcus amore.
Arbiter hunc orci verſuto callidus aſtu
Talibus incendit fucatis Pluto loquelis.
O lux vandalica, & ſpes, Genſerice, tuorum,
Quæ te ſegnities, quæ cauſſa indigna moratur,
Et naſamoniacis torpentem detinet oris?
Eja age rumpe moras, fatis te crede ſecundis,

I, ſe-

(y) *Vandalos* è Scythia primum egreſſos, occupaſſe Galliam, tum Hiſpaniam, & denique Africam, teſtatur Muratorius: & Genſericum eorum Regem tali indole fuiſſe, idem Auctor affirmat ſub annum CCCCXXVIII.

I, ſequere Italiam, & partis ex hoſte triumphis,
O quæ divitiæ, quæ te ſpolia ampla manebunt.
Nec credas, Rex magne, Getas bona cuncta fuiſſe
Aut Romæ, aut aliis furatos urbibus; aures
Da faciles dictis: reſtat pars maxima: Divûm
Hactenus eripuit ſacris vaſa aurea templis
Nulla manus: fulvi proh! quot contexit & auri
Pondera, & argenti nuper tellure ſub ima
Paulinus prædives opum, Paulinus & urbis
Nolanæ Antiſtes: Macte ergo, Rex bone, greſſus
Jam ſectare meos, acies pone ordine, & alnos,
Italiam, tritaſque vias, urbeſque docebo.
Qui ſim ne inquiras, aut quæ me cauſſa potentes
Impulerit, vireſque tuas expoſcere & arma,
Noveris hæc, Tiberis quum primum adceſſeris undam.
Umbrarum Rector, totus cui paret avernus,
Vandalicum his Regem dictis acuitque, movetque.
Qualis equus mediis ſolitus concurrere in armis, (z)

Sed

(z) Hæc comparatio equi mutuata a Taſſo eſt, qui in cantu XVI. ſui Guffridi ita cecinit:

Qual feroce deſtrier, che al faticoſo
Onor dell' armi vincitor ſia tolto,
E laſcivo Marito in vil ripoſo
Tra gli armenti, e ne' paſchi erri diſciolto,
Se il deſta o ſuon di tromba, o luminoſo
Acciar colà toſto annitrendo, è volto.
Già già brama l' arringo, e l' Uom ſul dorſo
Portando, urtato riurtar nel corſo.

Sed posito tandem duro certamine martis,
Ducit iners vitam stabulis, aut pascua in agris
Læta petit, si forte Virûm fulgentia cernit
Scuta procul, stridorve suum, clangorque tubarum
Verberat auditum, arrectis cervicibus alte
Infremit impatiens, terram pede pulsat, & artus
Sæpe tremit, fluitantque jubæ per colla, per armos.
Haud aliter dictis sævi Rectoris averni
Vandalicus ductor belli inflammatus amore,
Speque auri illectus, longas en mille carinas
Præparat, atque omnes armato milite complet:
Provehitur portu, findunt freta cærula naves,
Ignea jamque procul rupes Trinacria fumo
Cernitur, immixtas jaculari ad sidera flammas.
Auditur passim horrendus Scyllæque latratus.
Haud mora tyrrhenum verrit spumantibus undis
Æquor, & extemplo siculæ post terga relinquit
Prospectum telluris ovans adlabitur oris
Hæc italis tandem classis. Sed fluminis undam
Quum fuit ad Tibris: Genius tibi Numen amicum,
Pluto ait, ingredere hanc urbem; subverte penates,
Nec parcat miles perrumpere templa Deorum;
Sufficiam vires, miscebo incendia, & iras.
Hæc ubi dicta omnes lymphata mente Quirini
Invadunt Urbem, populantur templa, domusque,

Dextera, proh facinus! ſceleratur quæque rapinis.
Quamvis multa quidem perferret Roma, catenis
Cerneret & cives devinctos colla ad arenas
Horrentes Libyæ miſſos, Rectoris averni
Mens tamen, & rabies in Nolam verſa, ſuique
Præſulis exitium, hinc Regem ſtimulatque, movetque
Vandalicum Pluto, tarpejo monte relicto,
Ut ſubito ante alias nolanam invaderet urbem.

Mens horret numeris triſtes meminiſſe ruinas,
Quas urbi, & templis argento, auroque decoris
Intulit, ut primum nolana in mœnia gens hæc,
Gens effræna Virum irrupit furibunda. Silentum
Regnator mentem communi in ſtrage levabat.
Haud aliter torrens undis pluvialibus auctus,
Si præceps alto deſcendit monte per agros,
Turgidus aggeribus ruptis exundat, & omnes
Ille hominum, ſternitque boum, ſata læta, labores,
Et pecus adducit ſecum, pecudumque Magiſtros,
Vandalicus ſic ipſe ſuâ Rex percitus irâ,
En, urbe everſa, ſpoliatis omnibus auro
Delubris, menſiſque ſacris, domibuſque Potentum,
Exuvias, Famûlumque manus ad inhoſpita regna
Pertrahit: Indignas ſed quis fando explicet artes,
Et quantas ſtygiæ movit ferus arbiter aulæ
Inſidias, tanti ut perrumpat ſtamina vitæ

Tam

Tam bene ducta Viri? sed frustra; namque Tonantis
Dextera squallentis Paulinum viribus orci
Vandalica incolumem ferro servavit, & irâ:
Hinc indignatus stygiis qui præsidet umbris
Effugit, rabieque ambo sua labra momordit. (a)

Sed vix nolanis decessit mœnibus hostis
Lætus, opes, multosque trahens ad barbara regna
Devinctos laqueis, sacras en Præsulis ædes
Crinibus incomptis, lacrimis suffusa & obortis
Lumina adire dolens Mater viduata Marito:
Unicus huic Gnatus, cordis pars maxima, ocellis
Carior atque suis, & dulcis pignus amoris,
Quem variis inimica cohors cum civibus afros
Duxerat ad fines, manibus post terga revinctis.
Noverat hæc Mulier getica e regione quot olim
Nolanam Cives revocasset Præsul ad urbem
Ære suo, ac studiis, nodos, & vincula solvens:
Hinc adnixa Viri summa pietate, loquelis
Talibus adgreditur, sævum testata dolorem.

Alme Pater, miserare meos, Pauline, labores,
Affer opem miseræ, matris ne sperne precantis
Vota. Habeo Gnatum, sed quid, Pater optime, dixi?
Ah! potius me habuisse olim, non amplius ille

B 2 Nam-

(a) Tassus in principio cantus IV. sui Guffridi
Ambo le labra per furor si morse.

Namque mihi: nuper laqueis, & vinctus ahenis
Nexibus hoste fuit libycas deductus in oras.
Immaturus obiit mihi Vir, præsentia Nati
Tantum lenibat curas, adversaque sorti
Fata meæ, Matri tantum restabat hic unus,
Filius hic unus, solamen dulce senectæ,
Nunc viduata Viro, Natoque orbata, quid ultra
Quid mihi sperandum superat, quam funere mergi?
Eripe me his, Pauline, malis, res adspice nostras:
Tu potes hanc animam stimulo subducere mortis,
Nam subit in mentem, & si mens non læva, recordor.
Munifice manus hæc, manus hæc generosa catenis
Quot solvit vinctos, & quot solata parentes!
Barbara quum legio nostros ad regna Getarum
Abduxit Cives oneratos nexibus artus.
Si tua captivis manus est adsueta juvandis,
Ah! Pater ah! factis superadde prioribus unum hoc,
Hoc unum adjicias: tua sic pia vota secundet
Usque Deus: solare inopem, succurre relictæ.
Si nossem has Gentes amplecti dogmata nostræ
Et fidei, & morum, Nati jactura dolentem
Non me conficeret tantum, sed mente revolvens,
Quod genus hoc hominum, scelerum quam labe notatum,
Infensumque polo: vereor ne corde recedat
Intemerata fides, Ditis subeantque Ministræ.

Ul-

Ultrices Diræ, & præsertim subdola Erinnys,
Correptumque meum vitiet, maculetque, trahatque
(Quod Deus avertat) tandem Phlegetontis ad undam
Incaute Natum, quem tot mœroribus, & tot
Ærumnis peperi, ac alui, miserere laboris
Adflictæ Matris, Matrem solare jacentem,
Ne, Pater, immitem, & deparcum nomine dici
Quæso finas, tua nota satis clementia Nolæ est,
Prospice jam tandem, nostrisque inflectere votis.

Dixerat: ille Patris tacito sub pectore versans
Consilia, & leges, domibus neque copia rerum (b)
Ulla sibi, ut tantum posset lenire dolorem,
Vandalicos mittens argenti pondus ad Afros,
Olli sic breviter, demisso ac ore profatur.

Ne te tantus edat mœstam dolor, en age tantis (c)
Pone modum lacrimis, & tantis parce querelis,
Nulla mihi res (fabor enim) bona sustulit omnia
Vandalicus Miles. Templis ah! nulla supellex,
Nulla meis la ibus superest, en ipse supersum,
Ipse mihi tantum: sed me, mœstissima Mater,

(b) *Consilia & leges* S. Scriptura: *Majorem charitatem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro Amicis suis*, & alibi: *Bonus Pastor animam suam dat pro ovibus suis.*

(c) Responsum, quod Matri Viduæ dedit Paulinus refert S. Gregorius Magnus in suis Dialogis hisce verbis: *Quod possim dare non habeo, sed me meipsum tolle, meque servum juris esse profitere, atque ut Filium tuum recipias, me vice illius in servitutem trade.*

Me cape fatorum comitem, & me siste Tyranno,
Qui me forte, tuo detractâ compede Nato,
Accipiet: Nexus, & vincula nulla refellam.
I præ, pone sequar, nostra & vestigia servet
Uranius. Quid non mortalia pectora cogunt (d)
Alma fides, divinus amor! memorabile factum,
Marmore cælandum pario, ventura quod ætas
Miretur, serique ferant super astra Nepotes.

Corripuere viam, vicina & litora cursu
Contendunt petere, & plantis amor addidit alas.
Perveniunt portum, curvam quæ forte parata
Conscendunt navim, & Libyæ vertuntur ad oras.
Anxia mente fretum Mulier zephyrumque, notumque
Anteit, atque suos collo implicuisse lacertos,
Stringere complexu Natum, & rediisse videtur.
Ast modo Vir mentem huc celerem, modo dividit illuc.
Sollicitæ Matris Natum committere in ulnas
Hinc avet, hinc viduum proprii custodis ovile
Deseruisse dolet, nunc & pia lumina Olympo
Conjunctis manibus figit, nunc respicit urbem,
Quam secum crebris hominum, Divûmque Parenti

Com-

(d) Uranium fuisse discipulum S. Paulini, & a libellis testatur Remondinus, imo adfirmat ipsum Uranium vitam sui Magistri Paulini descripsisse. Atque inde visum est Auctori illum fecisse comitem una cum Matre Vidua per Africam, atque ea occasione arrepta suo Domino vitam, & egregia facta Magistri narrasse, ut in 2. libro hujus operis.

Commendat precibus, ne perfida regnet Erinnys
Ne vesanus amor, suadensque licentia culpas
Exagitet Nolam, susque omnia deque revolvant;
Atque colant, serventque fidem, & quæ dogmata primus
Cordibus impressit Felix sine labe, notaque.
Post varios rerum casus, freta cærula findens,
Denique Pœnorum successit finibus alnus.
Descendunt navi, ac undas, portusque relinquunt.
Quæ domus excipiat Narum, cui serviat, & quæ
Fata agitent illum Mater studiosa requirit,
Vandalici ut tandem Regis parere superbo
Accepit Genero, currunt qua semita monstrat:
Succedunt tectis, atque alta palatia scandunt.
Ac ubi jam tempus, coram & data copia fandi,
Illa statim lacrimis sua vota, precesque recludit,
Plura movens maternus amor dulcissima in ore
Ponit verba suo, mentem firmatque, docetque.
Irrita sed cernens Viduæ Paulinus in auras
Vota trahi, his alacer sese cum vocibus offert.

Ipse ego, ego ipse suo pro Nato vincla subibo:
Heu! miseræ Gnatum Viduæ concede Parenti,
Dulcia redde suæ tandem, redde unica Matri
Pignora, difficilis non adspernare precantis
Vota, precesque mei, tandemque heu! redde senectæ
Præsidium, columenque, decus, prædulce levamen.

Nec patiare precor nos tot tantosque molestos
Incassum subiisse maris, terræque labores.
Huc lora, huc nodi, manicæ huc, strictæque catenæ:
Quid cessas? Nato tandem fera vincula solve,
Solve, & dimidium cordis concede Parenti.
Dixit, & emollit sensus, animumque negantem
Denique Heri, & vinclis Gnatus, pedicisque solutus
Defertur Matri, pro quo constringitur Heros
Vincla pati, & laqueos, subitoque addicitur hortis,
Virgultisque novis, & plantis rite colendis.
Paulini Uranius sequitur vestigia, dantur
Sarcula dura piis & marræ, & rastra, ligones
Præsulis interea manibus, manibusque Parentis
Unicus at Viduæ solidâ sine compede Natus.
Qualis inane volat nervis emissa sagitta,
Vel qualis cervum latrans quum viderit arvis
Currere præcipitem, sperans attingere cursu
Pervolat: haud aliter Genitrix sine more cucurrit
Adspiciens longe jam libertate fruentem,
Et vacuum laqueis Gnatum, complectitur ulnis
Terque, quaterque suis: sed vox in faucibus hæret;
Tantum pertentant maternum gaudia pectus.
Ast ubi concessum Lybicis decedere terris
Ipsa, Puerque suus, subigentem vomere terram
Invisunt primum multo & sudore madentem,

Ca-

Captivumne novum dicam? dicamne recentem
Paulinum Agricolam? Nolæ potiusne verendum
Pontificem? divinus amor, fraternus & ardor
Viribus heu! quisnam vestris æquarier ausit?
Accedunt, sparsisque fimo dant oscula palmis,
Suffusi lacrimis oculos. Gratissima Mater
Ut primum fari potuit, sic ore loquuta est.

Quam pro me geris hanc curam Deus ille rependat,
Magne Heros, qui te talem, tantumque creavit,
Namque ego quî possum tanto pro munere dignas
Compensare vices? alti regnator Olympi
Te superesse velit, fortunet, sospitet, annos
Protoget usque tuos facilis, paucasque per horas
Te fore substineat cultorem fertilis horti.
Spero equidem, nec vana fides, te posse solutum
Quam primum tegredi, Nolæque advertere proram,
Ah! Superum Regem, si quid mea vota valebunt
Flectere posse rear, nec me obduxisse precando
Poplitibus callum... Sermonem abrumpit at Heros.
Ite, mei pars fida gregis, Deus æquora sternat,
Leniter incumbat tantum levis aura favonî
Oceano, caurique cadant, boreæque, notique.
Maturate: meæ tangat confinia Nolæ
Litora vestra ratis, properet tutissima: nostri
Vivite proh! memores: summi dum templa petetis

Nu-

Numinis, auxilium vestro pro Præsule grati
Poscite, ut ipse mei præsens sudoribus adsit.
Casta pio cineri Felicis basia pro me (e)
Figere non pigeat centum, dein altera centum.
Dilectum salvere gregem, Mystasque velitis
Nomine sæpe meo: studeant sine crimine vitam
Ducere, firmatum teneant moremque sacrorum,
Et sanctâ maneant in relligione fideles:
Ite, mei pars fida gregis, Deus æquora sternat.
Dixit, & extollens dextram bene fausta precatur,
Oscula cui rursus libantes denique cedunt.

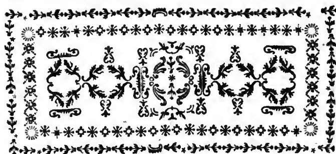
Præsulis interea studium stat, curaque in hortis,
Nunc terram rastris exercet providus, & nunc
Sive pyros, malosque serit, sive ordine ponit
Et vites, prunosque putat, cerasosque feraces;
Sirius aut scindit phœbeis ignibus agros,
Vel glacialis hiems cursus refrænat aquarum,
Paulini pomis non deficientibus horti
Elucent semper, vel dum nascuntur & ista (f)
Mitia sunt illa, æternum ver esse putares.
Sæpe Gener Regis Dominus se ducit ad hortos,
Miratur studium Agricolæ, miratur & artem:

Nil

(e) *Hic Felix* est Felix in Pincis.
(f) Tassus in eodem cantu XVI. sui Guffridi
Co' fiori eterni, eterno il frutto dura,
E mentre spunta l'un l'altro matura.

Nil mortale videns faciem, & sua verba sonare,
Multa avidus de Gente, suo & de sanguine multa.
Sæpius inquirit, sed vera modestia vocem,
Relligioque premit, scitari, & quærere major
Est amor hinc Domino, incassum sed cuncta, nec unum
Ipsius ore cadit verbum, cadit unica nec vox.
Profecisse nihil cernens, nil posse doceri,
Consilia in melius retulit, succedere mandat
Uranium textis argento, auroque superbis,
Fariet hunc jussit, simul ordine cuncta referre.
Nox erat, & Domini decorata palatia cultu
Fulgebant vario, & Procerum repleta cohorte,
Queis idem ardor erat lychni laquearibus aureis
Pendentes, cæcam vincebant lumine noctem:
Comiter huc Dominus posthac, nutuque benigno
Advocat Uranium: primâque ab origine nobis
Fare age mox, inquit, sollers quo sanguine natus
Hic meus Agricola, & primas ubi prodit in auras,
Quæ sua relligio, mores, doctrina, decusque?
Nam puto, ni fallor, generoso semine cretum.

Finis libri primi.

PAULINEIDIS

LIBER II.

Consedere omnes, linguis, animisque favebant,
Pendebatque inhians quisquis narrantis ab ore:
Substitit Uranius paullo, mox talibus orsus.

Insignem, Dux magne, tui me prodere stirpem
Agricolæ, moresque suos, patriamque, decusque,
Et quæ relligio, & quæ doctæ Palladis artes
Condecorant, poliuntque, jubes. Quem talia, me nunc
Enarrante, stupor penitus non occupet? Ecquis
Adgnoscens casus, & tot discrimina rerum
Temperet a lacrimis? quamvis jactantia longe
Exulet hinc animo, atque suo de pectore fastum
Arceat ille, tamen promptus tua jussa capessens

In-

Incipiam. Pulsis Romana ex urbe superbis
Regibus, imperium rerum, & suprema potestas
Consulibns delata, duo quos stirpe legebant
Patriciâ veteres perfuncti munere in annum,
Bis sex lictores his, fasces, sella curulis,
Et sceptrum, tyrio depicta & murice vestis:
Nil mage quærendum Regum his si nomen adesset,
Sive tui Agricolæ genus inspectare parernum,
Aut proavos, Matrisque juvat percurrere fastos,
Consulis en passim decoratos nomine multos
Ex his invenies, aliisque insignibus; altum
Paulînum, Anicîumque genus quis nesciat? heu! quot (a)
Utraque progenies dias in luminis auras
Edidit Heroes insignes robore, & armis,

Et

(a) Aniciam gentem inter romanas præclarissimam fuisse, nemo eruditus ignorat; enumerat enim hæc plures Consules, Imperatores, Sanctos Martyres, & Orthodoxæ fidei pios Confessores. Videatur Baronius, & Remondinus.

Eodem ferme tempore Paulinam floruisse familiam in comperto est, quæ etiam plures Consulares Viros, urbisque Præfectos habuit. Videatur Pater Pagi, & Reinesius, & in suis Italiæ annalibus Ludovicus Antonius Muratorius. Quam fuerit vero hæc familia dives opum, testantur innumeri Scriptores. S. Eucherius enim hæc habet: *Paulinus Episcopus Nolanus peculiare, & beatum Galliæ exemplum ingenti quondam divitiarum censu, uberrimo eloquentiæ fonte &c.* Venantius Fortunatus in lib. 2. de Vita S.Martini de Paulino loquens hæc cecinit

Dives agris, opulens famulis, locupletus acervis,
Vir censu vastus, lare celsus, & ore rotundus,
Ditior ipse fide . . . . . .

S. Augustinus in libro de civitate Dei: *Paulinus ex opulentissimo divite, voluntate pauperrimus &c.*

Et pietate graves, titulis, opibusque potentes!
At coniuncta olim, vinclo & sociata jugali,
Nobilitate Viros virtute, ac ordine summos
Progenuit, quos longe inter supereminet omnes
Agricolæ Genitor, qui in vincla jugalia duxit
Conditione parem, insigni & virtute Puellam,
Plurima, queis Romæ, Nolæque ingentia rura,
Et Fundis centum vertebant læta juvenci,
Burdigalæ totidem subigebant arva coloni:
Hinc opibus ditata domus, celeberrima fastu,
Regalique scatens luxu sublime nitebat:
Hic quandoque suâ fidâ cum coniuge, curru
Invectus celeri, famûlum comitante catervâ,
Decedens Roma, campis, Romæque propinquis,
Nunc has, nunc illas urbes spectandus adibat.
Burdigalæ tunc ille suâ sed tempora vitæ
Coniuge ducebat, quum primum lucis in auras
Hic prodiit: totam proh! quæ, proh quanta per urbem
Grata dedit cernenda Pater spectacula! Fratrum
Hic prior amplexus, & circum blanda Parentum
Oscula dependit, vitæ, curæque levamen,
Pontius, Anicius, Meropius, & Paulinus,
Huic puero nomen: primis monstrabat ab annis,
Qui vigor ingenii, mentis quæ mascula virtus,
Oris quæque sui majestas, indole natus

Qua

Quâ docili, & promptâ. Genitor jam tempore ab illo (b)
Cœperat, & secum tacitus perquirere tanto
Et pietate gravem doctrinâ, & moribus auctum
Doctorem Nato. Ausonium tunc temporis arte
Pæoniâ insignem, facundæ ac munere linguæ,
Ingeniis, opibusque vigens prædulcis alebat
Burdigala, & longo devinctum Patris amore:
Protinus hunc legit. Nondum pervenerat annum
Paulinus sextum, tantique elementa Magistri
Discere quum primum cœpit, qui mentis acumen
Admirans Pueri, mores, & vota sciendi
Fervida, quo poterat nisu majore studebat
Ocyor ingenuas, ac doctas Palladis artes
Disceret ut Juvenis, pedibus concludere certis
Verbaque calleret, juga scandens ardua Pindi.
Non sic pomiferis arbustnm Villicus hortis
Jam præcox si forte videt protendere ramos
Curvatos pomis, circum rimatur, aduncis
Exercetque solum rastris, constringit inanes
Sedulus & frondes, urit quum Sirius agros,
Inducit latices, & inexsuperabile gramen,
Eruncatque herbas, nec scit decedere ab illo,

Se-

(b) O utinam, & omnes Genitores hanc haberent præ oculis providentiam, & sagacitatem, dum Præceptoribus instituendos tradunt suos Filios.

Sedula talis erat diserti industria Galli
Ausonii in Puerum, qui, tanto Auctore, cacumen
Attigit aonium, & talis data copia fandi,
Ut tandem proprium superavit Tyro Magistrum.
Nec credas, Dux magne, tuam deludere verbis
Me velle his mentem, cultis est namque Camœnis
Hæc eadem ipse suis testatus sæpe Magister, (c)
Testantur, quæ scripta aliis volvenda reliquit
Paulinus monumenta sui vulgata per orbem.
Gallica at interea linquens fecunda Virorum
Regna, domumque suam, primo sub flore juventæ
Urbem contendit, mortum, fideique Magistram;
Ingenii vires, & quam versatus in arte
Dicendi hic primum monstravit, namque Senatu,
Atque foro, & rostris rumpens de pectore vocem,
Finibus ejectos patriis ad amata Parentum
Limina restituit multos, plerisque catenas
Carceribus clausis solvit, capitale disertâ
Diluit arte nefas aliis, & munere linguæ.

(c) Gallus Ausonius fuit insignis Poeta, & multiplici eruditione refertus, cujus opera ad nostram usque ætatem pervenere, fuitque Paulini Præceptor, qui lubenter se superatum fuisse à suo Alumno Paulino fatetur: en sua carmina

Et quæ jamdudum tibi palma poetica pollet
Lemnisco ornata est, quo mea palma caret,
Cedimus ingenio, quantum præcellimus ævo,
Adsurgit Musæ nostra Camœna tuæ.

Romulidum ſublime ſuum volitaſſe per ora
Novimus hinc nomen; merito ſpes altera Romæ
Dictus & hinc Heros: ſtudio, plauſuque fremebant
Rite Forum, Patres, Capitolia, Roſtra, Senatus.
Magna licet Paulino iſthæc, majora ſed imo
Pectore Rex Superûm ſortes, & fata movebat.
Finitimus Nolæ locus eſt, Campana vetuſtas (d)
Indidit in Pincis cui nomen, jure verendus
Mole ſepulcrali, cineres nam ſervat, & oſſa
Felicis, quem dira cohors infenſa Piorum
Agminibus, dum pone celer ſectatur, & urget,
Abdidit is muri ſe duplicis intervallo,
Quod cito deductis prætexit aranea telis,
Atque ita Sectantum rabies eluſit, & iras,
Buſtum inſigne, frequens pietate, ac ordine templi
Spectandum ſatis, & ſignorum laude coruſcum:
Sæpius huc Populi, præſertim turba Quiritum
Concurſu adfuerant magno, portenta reviſum:

Huc

(d) Hunc locum *in Pincis* prope Nolam fuiſſe nemo ambigit. Fortaſſe fuit villa à Pincis, Romanis poſſeſſa, quam quidam ex hac familia Nolanis conceſſit, ut oſſa & ſacri cineres hujus Sancti Viri ibi adſervarentur, atque hinc appellatus Felix in Pincis, de hoc Sancto Viro hæc leguntur in divino officio ſub die decima quarta Januarii. *Sed quum is* (Felix in Pincis) *iterum idolorum cultores impietatis argueret, facto in ipſum impetu, fugiens, in anguſto duorum parietum intervallo ſe occultavit, qui aditus cum repente aranearum telis pertextus viſus eſſet, nemini recentis latebræ ſuſpicionem reliquit &c.*

Huc quoque Paulinus studio succensus eodem
Venit, sed Busto vix dum concessit, & oh quot
Illuc currebant variis languoribus acti!
Non tam deciduas deponit vinea frondes,
Quam multi glomerantur, opem, promptumque rogantes
Felicem auxilium. Huc multi queis faucibus hærens
Vox deerat: multi huc queis lumen ademptum.
Pone sequebantur claudi genua ægra trahentes
Quosque infestabat violentior ira Dianæ:
Hinc queis semeso stridebat corpore vulnus,
Quosque sibi nimis indulgens prædurior hydrops
Usque siti vexabat acri, quam nullius unda
Sedaret fontis: mœrens hinc illa subibat
Turba, quibus caries membris immunda scatebat:
Currebant, quos febris edax, aut frigidus humor
Depascens, misere tenues confecerat artus:
Nec deerant, furiis quos dira agitabat Erinnys, (c)
Sternebatque solo singultus ore cientes,
Horrendosque sonos, & terrificos mugitus.
Omnibus his Felix præsenti Numine certam
Sufficiebat opem: validus, lætusque redibat
Quisque domum; hinc omnes tanta hæc longo ordine cives
Cantantes sublime polo portenta ferebant.

(c) *Nec deerant furiis*. Hi sunt obsessi a dæmone, italicè *in-sati, spiritati*.

Vidit ut hæc Heros, ſtupuit, defixus & uno
Hæſit in obtutu, reputat ſecum, inde ſub imo
Pectore præſentit flammam, quæ leniter omnes
Pertentat primum ſenſus, præcordia poſthac
Intima ad uſque ſubit victrix, Felicis & oſſa
Paulinum tandem cogit venerarier; alto
Hinc portenta manent, memorique recondita corde,
Quæ mox ad tumulum jam viderat. Alta Quirini
Mœnia at hinc rediit: Vix introgreſſus in urbem,
Protinus adſenſu Patrum, plauſuque Senator
Rite ſalutatur, primi dein culmina honoris
Attigit & Conſul, talique eſt jure, modoque
Hoc decus egregium moderatus, protinus anno
Ut veniente ferax Campania viderit illum
Faſcibus ornatum ſenis, mora nulla ſed urbe
Detinuit Capuæ, fuerat Proconſulis una
Quæ ſedes, aſt Nolam legit, Felicis amore
Saucius: hic totum tranſegit tempus in annum.
Mos eſt Romanis, antique invectus Achivis (f)

Quum

(f) Solitum fuiſſe a veteribus, tum Græcis, cum Romanis primam lanuginem, ſeu primam barbam conſecrare aut Jovi, aut Apollini, aut Veneri pernotum Eruditis. videatur Suetonius. Statius Papinius in ſua Thebaide de Theſeo, qui Delum petiit, dicatum ſuam barbam Apollini, hæc cecinit

Ille genas Phœbo, crinem paſcebat Iaccho.

Paulinus in XIII Natale S. Felicis in Pincis hæc habet de ſua barba loquens.

Tunc etiam primæ . . . . libamina barbæ
Ante tuum ſolium, quaſi te carpente, totondi

Et

Quum primum caderet tondenti barba, Tonanti
Sive Jovi, aut illam Phœbo, Venerique ſacrare:
Theſea ſic Phœbo ſcimus, ſævumque Neronem
Devoviſſe Jovi: ſupplex Felicis at urnæ
Paulinus, temploque ſuam, cæpitque repente
Huic majus præſtare decus, cultumque, & honorem,
Semita, quæ Nolæ ad tumulum ducebat, ab ipſo
Eſt via facta, quadris ſtravit quam cautibus, atque
Ære ſuo Hoſpitium Peregrinis auxit, ab oris
Longinquis fuerat queis mens ſuccedère buſto:
Ex illo optabat primi detergere labem
Antiquam generis, ſacro de fonte renaſcens.
Menſibus exactis annus compleverat orbem,
Atque ſuo fuerat perfunctus münere, & alter
Succeſſor Capuam Proconſul venerat, unde
Inclyta Romulidum contendit mœnia: honores
Non illi aut reliqui, majora aut munera dèſſent,
Si ſeptemgemina optaſſet conſiſtere in urbe.
Cœperat aſt animo ſordeſcere ſella curulis,
Numorumque ſtrues, ac ingens copia rerum,

 Hinc

Et Muratorius, ſub annum æræ noſtræ vulgatæ LX hæc habet de Nerone: *Iſtituì eziandio Nerone altri giuochi, appellati Giovenali in onore della prima volta, che egli ſi fece far la barba, rito feſtivo preſo i Romani. Que' prezioſi peli in una ſcatola di oro furono conſecrati a Giove. In que' giocni danzarono i più nobili fra i Romani, e bella figura fra le altre dame fece Elia Catula, giovanetta di ottanta anni, che ballò un minoetto.*

Hinc Româ excedens ad Gallica regna, revisum
Matrem, vertit iter, vitales liquerat auras
Nam Genitor, posthac terras devenit Iberas.
Compluti vinclo dum se sociare jugali (g)
Exoptat, claram genere, & virtute Puellam
Delegit, quæ dives opum, quæ prædita multâ
Dote animi antiquam Patris lustralibus undis
Abluerat maculam, quæ servantissima honesti
In tantum factis virtutem extendere visa est,
Ut stupor ætatis fuerit, studiumque Virorum,
Qui modo sub pedibus nubes, & sidera cernunt,
Se sociam post fata simul queis addidit, & jam
Lætitia exultans miratur limen olympi,
Et numerum Divum votivis aggerat aris.
Paulino hæc igitur sociata est fœdere lecti
Fida Comes. Varias sed quis fando explicet oras
Quot populos, moresque Virûm, quot vidit & urbes?
Barcino, & Emerita, atque illum nunc Tarraco vidit
Vasconiæ nunc saltus, nunc Calaguris, Ilerda,
Pulcras Francigenum sedes peragravit, Agenni

San-

(g) Uxor S. Paulini fuit nobilissima mulier Complutensis, italicè *d' Alcalà* in Hispaniis, nomine Therasia, ditissima, & pietate insignis, quæ ad hujusmodi probitatis culmen pervenit ut non modo Sancti Doctores Maximi Hieornymus, Augustinus, & Ambrosius suis in operibus concelebrarint, sed sexcenti alii Viri innumeris, inclytisque laudibus cumulaverint. Videatur Remondinus.

Santoniæ, ac Arelate fuit, Narbone, Tolosæ,
Atque Viennæ, qua Rhodanus spumantibus undis
In mare fert Ararim. Hesperiis cum Coniuge terris
Longo in secessu sedatam ducere vitam
Denique constituit, sacris dans otia musis,
Et pascens animum dulci pietatis amore.
Hic Coniux Natum emisit sub luminis auras,
Sed proh! quam fugiens, & quam mentita voluptas
Humanis in rebus inest! succisa per hortos
Qualis pulcra suum paullatim rosa ruborem
Amittit moriens, aut imbre cadente, papaver
Declinat frontem languens, ereptus acerbo
Hic Puer est fato, rutilum quin viderit ortum
Octavum solis: magnum si pertulit imo
Pectore mœrorem Genitor, tolerare coactus
Mox alium fuit, & mentis nisi fallit imago,
Majorem primo. Ense suus Germanus iniquo
Procubuit moriens: ipsum caussantur, & ausum
Indigne Paulino impingitur: æqua fuisset
Et nisi mens illi Superûm, sceleris reus, omnes
Amisisset opes vitæ in discrimen adactus;
Sed tacitum, dirumque nefas, fontesque retexit
Omnipotens Genitor precibus Felicis: aperte (*h*)

(h) Hic Felix est *Felix in Pincis* de quo supra satis, superque sermo habitus est.

Paulini integritas hinc infectata patefcit.

Omnibus interea neglectus vifus Amicis,
Et triftes fine laude dies traducere Martis
Urbe procul, dictis & nunc ftimulatus amaro eft
Plurimo epiftolio Aufonii, qui ftirpis avitæ (i)
Nominat immemorem, violantem jura Deorum,
Atque hominum, & nifi Burdigalæ fuccederet urbi,
Rumperet antiquum focialis fœdus amoris.
Ille velut fcopulus mediis in fluctibus, Euri
Quem certant, Caurique fuis fubmergere ponto
Flatibus, immotus perftabat mente, neque ullis
Flectitur Aufonii verbis, ftudiifve fuorum.
Immo vix facro luftratur fonte falutis,
Nil aliud medio tacitus fub pectore verfat,
Quam veluti poffit Superûm ftatione locari.
Hinc primum vovit caftum fervare cubile,

Con-

(i) Quatuor epiftolas hac fuper re fcripfit Aufonius Paulino, quarum prima compofita fuit anno noftræ reparatæ falutis CCCLXXIX, & incipit

Difcutimus, Pauline, jugum, quod certa fovebat
Temperies . . . . . &c.

Altera anno fubfequenti, & quia etiam exarata hexametro verfu, incipit

Proxima quæ noftræ fuerat querimonia chartæ.

Tertia non invenitur inter Aufonii opera. Sed credendum fuiffe fcriptam anno CCCLXXXI. nam quarta epiftola fcripta fuit anno CCCLXXXII. & incipit

Quarta tibi hæc notos detexit epiftola queftus.

Sed hifce de rebus videfis Remondinum, qui uberrime hanc rem pertractat, & apud eundem legi poffunt epiftolæ Paulini ad Aufonium.

Coniugis idem animus, cum paſſim vendere cœpit
Quædam Burdigalæ fuerant, uxoria poſthac
Prædia, pannoſis pretium largitus Egenis:
Inde ſibi infenſus, miſeroque adopertus amictu,
Ad Pyrenæos una cum coniuge montes
Ducebat vitam ſeceſſu, terga flagellis
Proſcindens, tenui membris alimenta negando
Et victu; inſomnis per noctem ſæpe revolvit
Vera Dei ſuboles, varios quot adire labores,
Vulnera quot voluit, miſerans incommoda noſtra,
Magna pati, generis lapſi dum ſponte ruinas
Sarſit, & antiquum facinus mortalibus ægris
Abluit, & ſummi reſeravit limina Olympi,
Vel ſecum reputat, meritas quas labe notati
Expendant pœnas hominum; Divûmque Parenti
Sub pice fumantes, nigrâque voragine ripas,
Vel quæ Juſtorum pertentent gaudia mentem
Sedibus æthereis: ſolitus palleſcere ſacris
Quandoquidem chartis, gravibus vel digna bonorum
Facta Virûm celebrare modis: ſecretus Amicis
Et procul urbe ſuos quamvis traduceret annos,
Integritas mentis, pietas, atque ardor honeſti
Detexère Virum, famam, laudeſque peroſum.
Orbita completis revocarat menſibus anni (k)

Sol

(k) *Orbita completis*. Hiſce verſibus innuitur anniverſarius dies na-

Sollemnem de more diem, quo lucis in auras
Virginis e gremio humanæ ſub imagine formæ
Cara Deûm ſuboles prodît, Paulinus in urbe
Barcino, cui nomen; quum fervida vota, preceſque
Funderet ante aras, auguſti in limine templi,
Ecce ſenum, juvenumque cohors, quæ currit, & urget, (l)
Circumſtatque Virum, noſcit, cogitque, Sacerdos
Protinus, ut fieret, mitrâ lituoque decoro
Siſtitur. Ille diu obluctatur mordicus, impar
At magis obſtando, ceſſit vi denique tantis
Sollicitis hominum votis: ad ſancta gradatim
Progreditur, tandemque manus Antiſtes utraſque
Impoſuit, ſacris ipſum præfecit & aris.
Tunc pietas certe majori lumine fulſit,
Relligioque, fides, ſua ſpes, & pectoris ardor.
Mira tui Agricolæ ſunt hæc exempla ſequuti
Inſignes ſplendore Viri, quos eminet inter

Gen-

nativitatis Domini Servatoris noſtri. Atque adfirmatur Paulinum tunc temporis fuiſſe in urbe Barcinone italice *Barcelona.* in Hiſpaniis, ut ſollemnitati tanti diei adſiſteret. Videatur Remondinus.

(l) Tunc temporis Populus, ubi aliquem Virum pietate, & meritis inſignem videbat, illum Epiſcopis ſiſtere ſolitus erat, ut ſacerdotali dignitate inſignirent, quamvis initiandus obſiſteret, & recuſaret. Hoc pacto Paulinianus S. Hieronymi frater a populo captus fuit, & occl ſo ore conſecratus: Sic etiam Maximus Palatinus, ut ſcribit Sidonius ad Sacerdotium promotus fuit, & ſic alii innumeri: Quem morem minime certe laudabilem jure optimo Romana Sedes rejecit, proſcripſitque.

Gentis Aquitanæ Civis Sulpicius, ortus (m)
Sanguine præclaro, cui largas divite cornu
Copia fudit opes, dicendi excultus & arte. (n)
  Annua tum vero revoluto venerat orbe
Festa dies Felicis, ovans qua multa Virorum [o]
Turba sepulcralem passim veniebat ad urnam.
Sollemnis celebrata dies, quam rite verendam,
Rite & honoratam semper Paulinus habebat,
Hanc licet ille ageret Nolana protenus urbe, [p]
Hesperiove solo deprensus, sive Quirino,

An-

(m) Præter alios Severus Sulpicius, cujus opera ad nostram usque ætatem pervenere S. Paulini exemplum sequutus est: Hic Sulpicius fuit æqualis D. Hieronymi, & scripsit eleganti, & terso stilo Beati Martini vitam, & insuper duo sacræ historiæ libros. Et Josephus Scaliger Ecclesiasticorum Scriptorum purissimum merito appellat.

(n) *Copia*: hic accipitur pro Dea, quæ præses ubertatis, & abundantiæ erat Antiquis, quæque ferre dicebatur quoddam cornu frugibus plenum. Qua de re Horatius l. 1. ode 17.:

. . . . . . Hinc tibi copia
Manabit ad plenum benigno
Ruris bonorum opulenta cornu.

(o) *Festa dies Felicis*. idest Felicis in Pincis, qua die, intercedente hoc Sancto, Deus dignabatur patrare tot miracula ad urnam suam, quo confluebant tot infirmi, ut supra visum est.

(p) *Protenus*. hoc adverbium accipitur hic pro *procul*. Legatur Servius in Notis Virgilii in prima Ecloga, ubi inducit hic Poeta Melibæum sic Tityro respondentem

. . . . . En ipse Capellas
Protenus æger ago . . . . .

idest, inquit Servius, *porro tenus*, *longe e finibus*.

Et Joannes Ludovicus de la Cerda in suis Commentariis, & notis eadem explicans hæc habet: *Tu lætabundus cernis errantes boves, Ego æger sum, vide quam alienus a tua lætitia: pecus meum ægrum, vide quam longe ab armento tuo errante.*

Annua vota tamen, meritumque ex ordine supplex
Servabat cultum, & totum vulganda per orbem
Felicis portenta sacris de more Camœnis,
Natalesque suos referebat ad astra quotannis;
Hæc igitur festiva dies jam venerat: olli
Quum subiit studium temneati munera, & aurum,
Ipsius ad tumulum reliquam traducere vitam:
Hinc fidâ Hesperiis comitatus Coniuge terris
Haud mora posthabitis, primum devenit ad urbem
Burdigalæ, extemplo reliquos hic vendidit agros,
Et pretio relevatur inops, & carcere clausus,
Liber & asseritur servili compede vinctus;
Nulla nec Hesperia, Gallorum sede nec ipsi
Prædia, sive lares restabant: insuper omni
Fœnore & hinc vacuus, latias adspirat in oras.
Narbone in portu navem conscendit, & Euris [q]
Vela dabat lætus mediis in fluctibus Heros,
Quum sæva adsurgunt ventorum prælia, & omne
Obruitur densâ cælum caligine, inhorret
Hinc pelagus tenebris, tempestas atra profundo

Et

(q) *Narbone*. hæc est urbs Galliæ Narbonensis, italice *Narbona*: Hæc teste Polybio condita est a Romanis Olympiade 160. Sævam tempestatem fuisse Paulinum expertum, quum ex hac urbe discesserit, testatur ipse Paulinus in 2. Natale S. Felicis in Puncis on sua carmina

Et maria intravi, Duce te, quia cura pericli
Cessit amore tui, nec te sine, nam tua sensi
Præsidia in Domino superans maris aspera Christo.

Et subito incumbens, aperit nunc saxa, & arenas,
Et nunc attollit præruptum culmen aquarum;
Sublimi hic fluctu pendens ratis, alta ferire
Sidera conspicitur, sed contra hic unda dehiscens,
Turbine jactatam navim compellit ad imum.
Ingens corda timor, Nautarum pallor & ora
Occupat, & mixtus defertur clamor in auras:
Debacchatur hiems, duplices Paulinus ad astra
Tunc tendens palmas, supplex sic ora resolvit.
Auspice te, Felix, conscendi navibus æquor,
Te Duce, & indomitis commisi carbasa ventis,
Fluctibus oppressum me nunc, & murmure Noti
Incolumem serva, juvet hos componere fluctus.
Auxiliis scis usque tuis posuisse meam spem,
Cesset hiems, pelagique cadat fragor omnis, & ira.
Dixit, & exemplo (factum o mirabile dictu!)
Æquora mitescunt, ponunt sua murmura venti,
Hinc animum revocant Nautæ, freta cærula findens
Atque ratis, tandem Liguriis appulit oris. (r)
Incolumis tunc ille feris ereptus ab undis,
Insignes, meritasque suo persolvere grates

Fe-

(r) Post superatam hanc maris procellam Genuæ creditur appulisse Paulinus, ex qua urbe pedestri itinere proficiscens, Mediolanum petiit, inde Florentiam, ubi S. Ambrosium Amicissimum suum adinvenit, qui Sanctorum Gervasii, & Protasii reliquias Amico Paulino discedenti dono dedit. Videatur Remondinus.

Felici statuit, qui tempestate fugata,
Nubibus, & tenebris, Zephiros, Solemque reduxit.
Italiæ postquam varias lustraverat urbes,
Æneadum magnam devenit denique sedem.

Romani colles, vos flavæ & Tibridis undæ,
Dicite, quos plausus, quæ dulcia gaudia ovantes
Lætitiæ, studiique datent quæ signa Quirites,
Dum videre Virum, cui jam data cura sacrorum,
Et civem genere, & spectandum sanguine avito:
Circumstant primi dextra, lævaque frequentes
Certatim Proceres, tantis & laudibus ornant,
Occupet ut cuidam torvus præcordia livor.
Omnibus hinc subito distractis rebus, & amplis
Quæ fuerant Romæ domibus, partitur Egenis
Æra lubens, aurumque: dein mora nulla Latinis
Detinuit terris Paulinum, namque & ab illo
Tempore, quo portenta stupens Felicis ad urnam
Tot fieri inspexit penitis infixa medullis
Ardot, & anxietas ipsi, studiumque locandi
Quod reliquum vitæ Nolana in sede penates.
Posthabitâ hinc Româ, Nolam contendit, & omnia,
Hic quæ restabant, Fundis quæ prædia habebat
Distrahit, & pretio relevat, miserosque, inopesque.

Forsitan, & vestri fuerint quæ facta requiras
Agricolæ postquam tot prædia vendidit, & tot

Di-

Divitias, vario & decorata palatia cultu?
Ille ubi mirandam Felicis venit ad ædem,
Terque, quaterque piis impressit basia saxis,
Quæ sacros cineres, veneranda atque ossa tegebant:
Tum votis de more suis, precibusque peractis,
Quod forma meliore suo prius auxerat ære,
Quodque sepulcrali haud aberat Felicis ab urna
Hospitium ingreditur, reliquam traducere vitam
Atque hic constituit: tanta hæc exempla sequuti
Hos habitare pios non despexere recessus (s)
Insignes probitate Viri virtutis amore.
Ut primum roseis invecta aurora quadrigis
Aurea fulgebat, stellis procul axe fugatis,
Egregii fundâ & saxo, cytharaque decori (t)
Alternis una recitabant carmina Vatis:
Cetera sed stato solvebant tempore. Iberis
Ante suos rutilus fessos quam mergeret undis
Phœbus equos, parcis vix corpora sustentabant
Herbarum, cererisque cibis, Paulinus at omnes
Integritate Viros præstabat: Sirius æstu,

Vel

(s) Inter reliquos discipulos, qui vitam monasticam cum Paulino ducere constituerunt, numerantur duo Hebræi, jam facti Catholici, Prophorus & Restitutus, qui discipuli omnes una simul cum eorum Magistro Paulino, primo mane Davidis Psalmos, idest Matutinum recitabant, reliquas vero canonicas horas quibusdam statis diei temporibus.

(t) *Vatis egregii funda, & saxo, & cythara.* Hic qui alius potest intelligi nisi David Propheta?

Vel borealis hiems sæviret frigore, acutis
Caprigenum setis vestis sua membra tegebat.
Excipere hospitio Externos, Ægrosque, Inopesque
Olli præcipuum studium, & sua maxima cura.

Talia nec vestras audientes occupet aures
Nunc stupor. Ipsi erat argenti, nec pondus & auri
Ulterius, neque opes ullæ, neque lucra redibant;
Ast homines, armenta, feras, genus omne natantum,
Qui volucres servat, cunctisque alimenta ministrat,
Insignem pietate Virum, meritisque refertum
Deserere haud passus: quamvis hinc nulla supellex,
Nec quicquam parvi foret insuper inde lucelli,
Æraque nulla, tamen, cælo curante, nec hilum
Defuit huic unquam. I nunc inficiare, Lucretî [u]
Impie sectator. faciles ad jussa Tonantis
Nunquam destitui præsenti numine servos,
Numinis & vigilem moderari singula mentem.
Nec solum pietatis opus fas credere in istis
Excoluisse locis. Theodosî hic namque triumphos [x]
Æquavit cælo numeris, & nobile sceptrum.

Im-

(u) Lucretius Carus Poeta latinus fuit, qui Ciceronis ætatem non multo antecessit, & sex libros de rerum natura conscripsit Epicureorum philosophiam in illis exponens: inter alia impia sua dogmata divinam providentiam impugnavit. Hæc rhetoricæ figura a Rhetoribus apostrophe dicta, non jam refertur ad Dominum Paulini, aut ad aliquem Vandalum, sed ad veros Lucretii Sectatores idest Atheos.

(x) Celebrem triumphum reportarat Theodosius supra Maximum Ty-

Impia & hic veterum doctis effata Sophorum, (y)
Et quicquid vomuit mendax sapientia Vatum
Convellit numeris, atque insectatus Apellas:
Condidit hic etiam carmen nuptiale Puellæ
Nomine Ja insigni priscûm de stirpe Parentum,
Istius ut voluit tædas celebrare jugales:
Democriti hic fregit concinno carmine fatum,
Ostendens certis moderetur legibus orbem,
Utque supercilio moveat, totumque gubernet
Providus Altitonans. Sed quæ magis omnibus una
Fulgebat virtus, insueta modestia cordis;
Una mihi saltem si de tot epistola, doctis (z)
Quas misit famâque Viris super æthera notis,
Sat te quam fulgens, & quam miranda docerem
Illa sui virtus animi. Doctissimus unus
Quumque foret, claro quamvis & semine cretus,

Tyrannum, & supra Eugenium imperii Occidentis usurpatorem, unde Paulinus panegyricam laudem tanto Imperatori intexuit. Legatur Muratorius, qui sub annum CCCXCIV describit Theodosii II. victoriam contra Eugenium, & sub annum CCCCXI. illam contra Maximum.

(y) Contra Idolorum cultores opus cedro vere dignum Paulinus composuit, quod jure merito a Ludovico Antonio Muratorio *præclarissimum Paulini carmen* appellatur. In hoc primum contra Apellas, ideſt contra Judæos, tum contra Deorum mendacium cultores declamat. Hæc carmina legi possunt in operibus minoribus Muratorii:

(z) Epistolæ, in quibus se Paulinus indoctum, & omnium minimum, & Peccatorem appellat aut in operibus suis, aut apud Remondinum, qui eas in italam linguam transtulit, legi possunt.

Duceret & nullo temeratam crimine vitam,
Se tamen indoctum, minimumque adpellitat, atque
Altius, ac penitus vitiorum mole gravatum.

Non mihi si æs triplex circum mea pectora, sive
Ferrea vox fuerit, reliquas ex ordine laudes,
Atque animi dotes numeris concludere possem:
Hinc patriæ fines, & dulcia litora, & ædes
Linquentes multi, Nolanis sedibus illum
Invisum cursu veniebant sæpe, nec istis
Sat vidisse semel; secum juvat usque morari.
Sed tunc Nolanam major succedere ad urbem
Lecta Virûm conspecta cohors, quum membra dolore
Langueret, febrisque suos depasceret artus.
Parthenopes Præsul Severus convolat illuc,
Illuc atque Memor Capuæ, ac Antistes Atellæ
Elpidius visunt, Nolanæ Præsul & urbis
Itque, reditque viam toties, Campania Patres
Quotquot habet sacris redimitos tempora vittis
Conveniunt, celerantque gradum mora nulla retardat.
Quique maris, longæque viæ sufferre nequivit
Tædia, Legatos misit, sic fœdus amoris
Ostendens, cultumque: novo quæ victa stupore
Mens tunc non fuerit? vel non miserata trahentem
Ob tot grata Deo jejunia, totque labores
Languida membra Virum, & macie confecta suprema?

Sed

Sed qui de cæca tenebrarum nocte vocarat
Ad fidei lumen Paulinum, quique ad honorem
Relligionis, amans fatis melioribus illum
Asservare, febrim venis, morbumque fugavit.
Ille ubi præsensit lapsas in pristina vires (a)
Jam rediisse, suum nullo medicamine egere
Et corpus, superis primum persolvere dignas
Constituit grates, & cœpit deinde quotannis
Amplam, septenas quæ cingit mœnibus arces
Ire urbem, cineres veneratum, atque ossa Virorum,
Illius & terris primo cui jus dedit uni
Cæslestes reserare fores, & claudere verbo
Qui cælo elapsus moribundos induit artus,
Alteriusque suâ gentes qui voce per omnes
Invexit, sparsitque fidem cum sanguine firmans.
Viderat interea bis ter flavescere aristas
Messor ovans, ex quo miram Felicis ad urnam
Pauper & ignotus neglectam ducere vitam
Cœperat ille suam, repletus numine quando
Magnum opus adgreditur, dignum, & memorabile in ævum
Quinque prope hunc tumulum fuerant delubra, nec omnem
Complecti hæc poterant turbam, populumque frequentem,

 Qui

(a) Postquam pristinam valetudinem adeptus est Paulinus, quotannis Romam petere, ossa, & sacros cineres SS. Apostolorum Petri, & Pauli veneratum sanxit.

Qui solitus variis succedere finibus orbis
Ad bustum, aut supplex pia solvere vota quotannis,
Aut potius miranda Viri portenta revisum.
Ille horum pario decoravit marmore majus,
Extruit, atque aliud longe sublimius, ima
Fundamenta locans; stupear ventura quod ætas.
Hoc tum Felici statuit, propriumque dicavit,
Postque duas hiemes opus hoc tam grande peractum est.
Hæc delubra tamen quantum pergrata, Tonanti
Ex his, quæ referam poteris cognoscere dictis.
Fraxineis binæ stabant compagibus ædes,
(Lignea ni potius vocitanda mapalia) Nolæ
Quæ positæ in medio quamvis terræ haud nimis amplum
Corriperent spatium, situs at, structura, cacumen
Heu! satis obstabant domibus, laribusque propinquis,
Et magis augusto curâ, & pietate locando
Obscurant templo: prece nunc Paulinus, & ipsum
Nunc invitat Herum pretio sibi vendat utrasque,
Unam vel saltem: scopulo sed durior instans
Asperitas Domini, pretio nec ducitur amplo,
Nec precibus facilis, nec dictu affabilis ulli est.
Ast rerum, qui cuncta suis elementa gubernat
Nutibus, atque movet, sivit perrumperet uni
Illorum flamma, & præceps se ferret ad auras
Nocte super media, quæ tristia damna minatur.

Il-

Finitimis latè domibus, crepitante favilla,
In cineres, & pondus iners urbs tota reverti
Jamque videbatur, subito quum pervolat illuc
Hic tuus Agricola, atque crucis venerabile frustum
Ignibus opposuit rapidis, qui protinus omni
Insolitis, mirisque modis descendere, tectis
Conspecti populo, atque iterum remeare cacumen
Semiustum tugurî, nec vis vulcania cessit
Quin prius hæc totum consumpserit. Ast Herus ingens
Vidit ut hoc signûm, stupuit, pavidusque tremiscit:
Phosphorus eois vix dum sua lumina ab undis
Extulit, ac aliud manibus prostravit ab imis
Sedibus ipse suis. Divo hinc oblata facultas
Condere marmoreis ibi lata peristyla signis.
Hic erat Hospitibus sedes, ut turbine possent
Et pluvia, & ventis defendi & frigore, & æstu,
Haud procul inde stipem mendîcum turba petebat.
Vestibulum ante ipsum, primoque in limine templi
Illos cernere erat, vel qui benefacta petitum,
Aut qui detersum veniebant crimina flendo:
Molis at in medio phrygio de marmore fontem
Inspiceres, quo sæpe manus peregrina lavabat
Fessa cohors, faciesque suas, prius alta subisset
Quam delubra, preces, & fervida vota solutum.
Ast numeris si cuncta meis amplectier optem,

Deficerent vires, mens & confusa labaret. (b)
Hinc tibi quæ fuerint curvos inscripta per arcus
Carmina non referam, nec quæ sub fornice sacræ
Picturæ, & species, & cætera templa, demumque
Arte sua extructæ, nec quæ pretiosa supellex
Fulgeret templis, tantum mihi dicere fas sit.
Quam splendore gravem, gemmarum pondere, & auri
Struxerit ille crucem, sacris quibus ædibus, atque
Jusserit apponi. Non te latuisse putandum,
Commissam, immissamque cruces habuisse Quirites, (c)
Queis jure affixi sontes male facta luebant,
Ex his incertum suboles quâ æquæva Parenti
Suspensa indigne vitales liquerit auras,
Sed quam Paulinus curâ, studioque paravit
Scimus & immissam gemmis, auroque fuisse.
Aurea parte crucis superâ volitansque Columba
Stringebat parvam rostro triplicemque catenam,
Unde aurata simul pendebat lampas, utrinque
Scintillare duas extremâ parte lacertûm
Cernere erat mediæ similes, sumptuque notandas.

Con-

(b) De templis, & basilicis a Divo Paulino constructis legatur Remondinus, qui minutatim enarrat, adiungens carmina, quæ per arcus eorumdem templorum erant exsculpta.
(c) Vocabatur apud Romanos *crux immissa* illa, cujus figuræ in templis, domibusque Christianorum inveniuntur, *commissa* vero, quæ habebat formam græce litteræ T videatur Lipsius de cruce.

Concavus in medio ſinus, & curvatus in arcum
Quem tegit anticâ Cryſtallus parte renidens
Servabat penitus ligni venerabile fruſtum,
Quo letum ſubiit magnum Patris incrementum.
Inferius tandem melioris legibus artis,
Sculpta corolla nitet, variis circumdata gemmis,
Materiem ſuperabat opus, tali ordine achates,
Atque adamas; beryllus erat, rubeuſque pyropus:
Mnemoſynon tantum Felicis devovet aris
Paulinus: ſupplex præſentia numina poſcit
Hic gens lecta ſimul, lacrimis benefacta repoſcens.
Nolana interea fidei viduata Magiſtro
Urbs deflebat adhuc: divino Numine Cives
Quum ſubito abrepti concordi voce tiaris
Paulinum, curvo dignum lituoque ſalutant.
Hic ubi pervenit Delecti rumor ad aures
Palluit, haud tanto reputans ſe dignus honore,
Sollicitis, variiſque modis contendit, ut iſtam
Exuerent Cives mentem, majoribus auctum
Et meritis legerent alium & pietate Magiſtrum;
Vota tamen portanda dabat Boreæque, Notoque,
Namque Sacerdotes, Populus, Juveneſque, Seneſque,
Extemplo ut tantos ille adgrediatur honores,
Ingenti clamore petunt, ſtudiiſque fatigant.
Forſan & hæc inter Paulini immota maneret

Mens, niſi magna ſatis noviſſet juſſa Tonantis:
Mollis flamma animum ſubiit, quæ dulce medullas
Serpit, & emollit, remanet qua victa voluntas: (d)
Non refugit pondus, non amplius infula terret,
Annuit, utque animi motus, voceſque ſecundat,
Præſul io, Paulinus io vox una per urbem,
Præſul io, Paulinus io feſtiva & imago
Reſponſat, dare ſigna vias, & tecta videres
Lætitiæ, & plauſus. Tanto pro Præſule frontem
Attollitque ſuam reliquas jam Nola tot inter
Urbes, plena faces quantum Lucina minores.

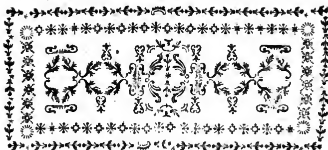
Exercere ſuum, cæleſtia dogmata ſpargens,
Cæperat officium Paulinus, ſæva Getarum
Quum ſubito hæc legio nolanam venit ad urbem,
Quæ poſtquam horrificis hanc eſt populata ruinis,
Ad ſua regna manus Cives poſt terga revinctos
Adduxit ſecum: Patris tunc munere amantis
Perfungens, patrias multos revocavit ad ædes
Ære ſuo palmas, & ſolvens colla catenis.
Tum quoque vos urbem curſu acceſſiſtis eamdem:
Ac alios inter cordis pars maxima Matris,
Heu! Matris Viduæ Natus ſubducitur, atque huc,
Ah miſer! huc trahitur ſervili compede nexus:

Tri-

(d) S. Auguſtini Doctoris maximi ſyſtema hic ſequitur Auctor de gratia efficaci.

Tristior hinc Mater lacrimis suffusa, penates
Paulini scandit supplex, sua numina poscens.
Nullum erat argenti, nullum vel pondus & auri,
Nulla suis domibus res illi, nulla supellex:
Obtulit hinc se, nec manicas, & vincla subire
Pro Viduæ refugit Gnato, satique, viæque
Me adpellat Comitem; sequitur mœstissima Mater,
Hinc nos digressi vestris successimus oris,
Quæ superant bene nota tibi sunt fata Coloni.
Talibus Uranius, factoque hic fine quievit.

Finis Libri II.

PAULINEIDIS

LIBER III.

AT Dominus, Regiſque Gener tot rebus ab ore *(a)*
Uranii auditis, imo ſub pectore verſat
Et decus egregium, doctrinæ, & ſtirpis honorem, *(b)*
Rel-

Hic liber tertius totus quaſi innititur ſecundæ lectioni divini officii, in feſto die S. Paulini, qui dies eſt viceſimus ſecundus menſis Junii: lectio illa hic ad Lectorum commodum transſcribitur; en verba: *Igitur in Africam* (Paulinus) *profectus, Domini ſui, qui Regis erat Gener hortum colendum ſuſcepit. Verum quum prophetiæ dono Regis mortem ipſi Domino prædixiſſet, & Rex in ſomnis Paulinum ſedentem medium inter duos Judices, ſibique de manibus excipientem flagellum, vidiſſet: tantus Vir cognitus honorificentiſſime dimiſſus eſt, condonatis ei omnibus ſuis civibus, qui captivi fuerant. Nolam reverſus ad Episcopale officium, quum verbo, & exemplo omnes ad pietatem christianam inflammaret, laterum dolore correptus eſt: mox cubiculum, in quo jacebat terræmotu contremuit, ac paullo poſt animam Deo reddidit.*

(a) Idem Dominus S. Paulini erat Regis Gener, ut in primo libro hujus operis dictum eſt: unde quum audias *At Dominus Regiſque Gener*, ne credas, Lector, diverſam eſſe Perſonam Domini, a Genero Regis Vandalorum.

(b) *Et decus egregium*. ideſt dignitas episcopalis.

Relligioque Viri, & pietas animoque recurſat
Multa ſuo virtus. Hinc quum dimoverat umbram
Poſtera jam roſeis aurora invecta quadrigis,
Extemplo irriguis acciri juſſit ab hortis
Paulinum Agricolam, raſtris qui & falce relicta,
Fertur Heri ad ſedes, atque alta palatia ſcandit:
Poſtquam introgreſſus; Dominus ſic talibus inſit.
Si ad me quum primum veniſti, nexibus ut te,
Servitioque dares noſtro, Genitricis in ulnas
Committens Viduæ Gnatum ſine compede, noſtrum
De te animum, atque tua de relligione doceres,
Non ego tamque gravi ſuffunderer ora rubore,
Neſcius ipſe tuis dederim quum raſtra, ligones,
Et falces manibus, nec tu tam dira laborum
Exercens terram ferro ſub ſole tuliſſes:
Namque ego tantarum noſcens diſcrimina rerum,
Aut Viduæ Gnatum ſoluiſſem compede, & una
Nolanam ſecum rediiſſes liber ad urbem,
Aut illo dimiſſo, tu penetralibus iſtis
Duxiſſes vitam, qua conditione deceret.
Nunc tua progenies, pietas, doctrina, decuſque,
Quum fuerint mihi nota ſatis, non amplius ipſe
Te Libyæ terris poſthac famulumque tenebo:
Ergo vel liber patrios remeare penates,
Sive hic in noſtris conſidere mœnibus optes,

Quam-

Quamvis perpetiar, vix te discedere, durum, (c)
Et grave supplicium penetralia ad intima cordis,
Utere tu tamen arbitrio, & meliora sequare.
Olli gratanti, placidoque hæc pectore Divus.
O Here, Cælicolum tibi Rex quam digna rependat
Præmia, namque opis haud nostræ persolvere grates
Pro meritis: Dum pinus erit pulcherrima in hortis,
Omne decus, laudesque tuæ, nomenque manebunt
Altius, æternum nostris infixa medullis.
Si nequeo ulterius Libycis consistere terris,
Ignoscas, precor: indoluit sat Nola Parente,
Heu! viduata suo: tandem Custode remoto,
Quid miseræ restat? pudor in discrimen adactus
Virgineus: Juvenum malesuada licentia morum
Fas versum, vetitumque nefas, vesana Cupido
Incustoditam cingent formidine Nolam:
Nec menti obrepat, manibus quod tradita nostris
Sarcula, vel nexus, seu ferrea vincula collo,
Improbus aut sudor tulerunt mihi tædia: non hæc
Hæc mihi non certe: ast Inopes, ac omnium Egeni,
Orbatæque Viro Matres, timidæque Puellæ,

Op-

(c) *Vix te discedere*. Poetæ, pro Ablativo absoluto quandoque infinitum adhibent: Virgilius, ut taceam de reliquis, in tertia Ecloga.
Phyllida amo ante alias, nam me discedere flevit.
Pro me discedente.

Oppressæque domus, Puerique Parentibus orbi,
Sacrorum, morumque Patres, aræque Ministri,
Et magis ah! Nolæ tandem me cura remordit:
O Herus, ignoscas, abeam, sed condita semper
Pectore tot benefacta tui memor ipse tenebo,
Mente nec exciderint: si quid mea vota, precesque
Quandoquidem poterunt, pro te meliora reposcam
Usque Deum. facili prius ac dirione recedam
Quam vestra, tibi fatorum arcana movebo,
Adverte huc animum, atque tuis, Here, prospice rebus
Imminet heu! Socero Regi vis effera fati, (*d*)
Haud aberit, corpus spoliatum & lumine cernes.
Talia quum caneret divino ex ore Sacerdos,
Constitit, obtutuque hæsit defixus in uno
Ipse Gener Regis., tum sic est ore loquutus.
Esse infausta meo quamvis oracula noscam
Hæc Socero, Socerum, fuerint quæcumque, monebo.
Interea hos poteris nostros habitare penates,
Nec prius e Libyæ discedas finibus optem,
Quin genus omne tuum, motes, nomenque, decusque
Rex sciat, æqua mente feras has temporis horas
Exigui extremas, aliis fortasse levamen,

Et

(d) *Imminet &c.* Hoc fuit vaticinium, quod Vandalorum Regi fecit Paulinus, ad quod S. Gregorius Magnus alludens, inquit. *Post non multos vero dies Vandalorum Rex occubuit.* Videatur Remondinus.

Et feret hoc captis aliquam, mihi crede, salutem,
Dixit, & exemplo Servos accedere jussit,
Qui lymphas manibus, vestes atque ordine ferrent
Arte laboratas, Juvenum comitante cohorte,
Egreditur tectis, gressumque ad regia tendit
Limina, marmoreis circum decorata columnis,
Porticibusque amplis, ædes numeroque carentes
Undique fulgebant ostro, luxuque superbo.
Quinquaginta intus famuli, totidemque Ministri;
Multus at ante fores galeâ, & fulgentibus armis
Instructus Miles, Regis tutela, salusque,
Nec quum Sol oritur, nec quum se condit in undis,
Hi desunt, variantque vices; stant ordine certo.
Per medios graditur, superas conscendit ad ædes,
Atque ante ora sui pervenit denique Regis,
Insuper & Soceri, primâque ab origine, mores,
Et genus egregium, studium, præclaraque narrat
Gesta Viri, cui Roma lubens submittere fasces
Haud renuit, primique Patres adsurgere, Nolæ
Utque Sacerdotum primo sibi frontis honorem
Infula cingebat, memorat, quum vota, precesque
Excipiens Viduæ, Libycas successit in oras,
Ipsius ut Natum detentum compede dura
Servitio eriperet; pro quo fera vincla subire
Heroem haud puduit, quin sub ditione tot annos

De-

Demissumque sua, vertendo addixerit horto,
Cuncta minutatim, quæ externâ accepit ab ore
Uranii jam nocte apetit, sed verba relinquunt
Cætera quum vellet, linguâ vix mussitat . . . hæret . . .
Incipit . . . & reticet medio in sermone . . . veretur
Infelix, Socero instantis præsagia mortis
Heu! reserare. Socer Generum sed pandere coram
Cuncta jubet, positoque metu vel cuncta referre.
Ille autem gemitus medio de pectore ducens,
Farier ut primum potuit, sic talibus infit.

Rex, te funesta (ah! venti trans æquora portent
Omina) fata manent! Morti . . . (prædixit ut Heros)
Quam primum . . . Sed plura dolor proferre negavit.

Vix tanta e Genero Rex audiit, intima cordis
Invadit terror, curisque ingentibus intus
Æstuat, atque loco firmus consistere nescit;
Olli etiam in mentem subiit, quæ nocte silenti
Viderat in somnis, aliquot paullo ante diebus,
Namque Heros geminos medius considere visus
Heroes inter, Judex erat unus & alter,
Atque videbatur manibus sibi triste flagellum
Dignior eripere; At nullum permoverat horum.
Hinc famuli ad sedes properent, Generique penates
Tristibus exundans curis Rex imperat, ad se
Quam cito compellent, verbisque adsentur amicis,

Fa-

Fatidicumque Virum merito venerentur honore,
Procedunt, aditumque rogant, subeuntque; sacrorum
Conspexere Patrem, tendentem ad sidera palmas,
Poplite qui flexo lacrimis suffusus obortis,
Pro se, proque suis fundebat vota, precesque
Civibus immerito servili compede nexis.
Vix famuli mandata ferunt, referantque Precanti, (e)
Protinus adsurgit, graditur qua semita monstrat: (f)
Jamque propinquabat Regis penetralibus Heros,
Quum Rex, Me miserum! hic Vir, hic est! En plurima mento
Barba cadit, noscoque manus, sic ora ferebat;
Hic unus, visisque meis respondet hic unus;
Hic stabat medius, nostris sævumque flagellum
Abstulerat manibus; sane! proh jupiter! hic est!
Postquam introgressus, Regem quam plura timentem
Prosequitur cultu, conceptum corde timorem
Rex premit, adspectu venientem namque sereno
Excipit, & placido hæc effudit pectore dicta,
Tune ille Antistes Nolanæ providus urbis?
Hei mihi qualis eras! quam nunc mutatus ab illo es!
Ah! grave servitium, miser oh! dum cogeris uber

E Exer-

(e) *Referantque Precanti*. ideft Paulino pro se, proque suis civibus captivis precanti.
(f) *Protinus adsurgit*. Discant hic subditi superioribus Potestatibus parendum. Paulinus pietatis opera exercebat, & tamen ubi audivit Regis mandata, intermittit preces, adsurgit, graditur, obedit.

Exercere solum, jactans hinc inde bidentes
Sole sub ardenti, gelidæque sub æthere brumæ,
Fœdavit faciem, labor ah! contraxit & artus!
Exitium memini, clades, & damna recordor,
Quæ in Nolam quondam furiis agitatus iniquis
Intulerim demens, piget heu! me tanta malorum
Induxisse italis, vestrisque incendia terris:
Sed nunc jucundis contraria fata rependam.
Si meus hic Gener indignâ te compede solvit,
Arbitrio, manibusque tuis en ipse remittam
Nolanos quot nostra pedes habet Africa vinctos.
Quod si tantus amor, tanta est innata cupido
Demigrare domum, patriosque revisere fines,
Servitio addicam vestro, quas dente recurvo
Ancora refrenat puppes, celeresque carinas,
Solvite quum libitum: vobis terrâque, marique
Tramitis auxilia haud deerunt, opibusque juvabo.
Sic ait. At contra dedit hæc responsa Sacerdos.
O utinam, ac veluti nuper Rex magnus Olympi
Emollit mentem vobis solventibus arctâ
Compede nos miseros, patriâ nostrisque tot annos
Civibus absentes, pariter sic molliat & cor,
Ut procul ex animo procul hinc errore fugato (g)
Heu!

(g) *Errore fugato*. Vandalorum error erat idem, ac Gothorum: Nam cum Vandali, tum Gothi Arii doctrinas propugnantes, Christum Dominum esse Deum negabant.

Heu! libeat tandem vos relligionis honorem
Amplecti verum, & lacrimis detergere culpas:
Haud ego pro vobis precibus noctesque, diesque
Delassare meis cælum, quæcumque vocabunt
Me terræ, absistam. Paulinum hic multa volentem
Addere Rex dextrâ, Gener hinc lævâque prehendit,
Et nunc ille dabat, nunc hic sua brachia circum,
Officiosus amor, studium nec defuit ullum.
Servitio capti laqueis & compede, Regis
Jussibus interea solvuntur, munere curvæ
Et Bacchi, & Cereris, naves onerantur, opimis
Mercibus atque aliis, nullum vitæque, viæque
Deficit auxilium longæ. Rex insuper amplas
Vi quas nolanis furatus Civibus olim
Reddit opes, & jura lubens quæcumque, fuisset.
Paulinum mandat decorari hinc vestibus, atque
Hinc jubet Uranium, qua conditione deceret,
Hinc Famulumque manum rude jam donarier. O quæ (h)
Lætitiæ tunc signa dabat, ibantque, redibantque
Huc illuc, manicis tandem, pedicisque soluti
Imperat aptari classes, cursusque parari
Libertis Nolæ. Quid non mortalia cogis

 Cor-

(h) Hinc *famulumque &c.* Rude donari, est quocumque munere liberari. Horatius in libro primo suarum epistolarum:
Spectatum satis, & donatum jam rude quæris,
Mæcenas, iterum antiquo me includere ludo.

Corda timor? Summi quisnam vel Numinis ausit
Obniti imperium contra, cui sidera parent?
Annulus interea, quem circumplectitur aurum,
Imperio Regis, mira spectabilis arte,
Protinus instruitur, decoratus jaspide fulva.
Insuper adjcitur crux alternata pyropis,
Atque peregrinis, solidisque adamantibus aurea,
Sericeo, & viridi nodo, quæ obstricta nitebat.
Pastorale pedum his superadditur ex argento,
Egregii labor Artificis sunt singula, & omne
Regifico dignum luxu, dignumque verendi
Sacrorum, morumque Patris, fideique Magistri.
His Rex muneribus Paulinum denique donat.
Nolani Cives sed libertate recepta,
En portum cuncti magno clamore petentes,
Convenere simul, totâque ex urbe ruebant.
Tertia jam mediis lux se attollebat ab undis,
Ex quo servitio liber, strictisque solutus
Compedibus fuerat Præsul; quum leniter aura
Crispatet, tremulo & splenderet lumine pontus:
Nulla tegit Cælum nubes, puppesque paratæ,
Comiter & Regi, ac Domino vale dixerat Heros,
Uranio comitatus, iter tendebat amicum
Ad portum, impatiens quem vix procul inde Magistrum
Cognovit Nolana cohors e navibus una

In-

Ingeminat plausum manibus, perque ampla volutans
Litora clamorem, Paulinum voce salutat:
Atque ubi curvatam Præsul conscenderat alnum,
Submissis genibus libabant oscula palmis,
Amplexique pedes Cives densantur in unum:
Tam dulcis tandem pertentat corda voluptas,
Lætitiæ lacrimis ut lumina nulla carerent.

Sed jam de Libyco solvuntur litore naves,
Portus & hinc adversa recedere terra videntur,
Atque rates pelagi vada salsa aquilone secabant,
Nullum in conspectu occurrebat litus, at aer
Undique, & Oceanus: Quum vulnus pectore Pluto
Antiquum servans, rabie succensus amarâ,
Prospiciensque novas, redeunte hoc Præsule Nolam,
Parcius optatas detrudi in tartara prædas,
Concilio vocat Eumenides, fera monstra, & averni
Numina tartarei: turpes hic mille videres (i)

(i) . . . . . turpes hic mille videres.
Tassus in suo Poemate Cantu IV.
Quì mille immonde Arpie vedresti, e mille
Centauri, e Sfingi, e pallide Gorgoni,
Molte, e molte latrar voraci Scille;
E fischiar Idre, e sibilar Pitoni,
E vomitar Chimere atre faville,
E Polifemi orrendi, e Gerioni
. . . .
. . . .
D' essi parte a sinistra, e parte a destra
A seder vanno al crudo Re davante:

Harpyas, Sphinges, Centauros, Gorgones atras,
Et totidem informes Scillas latrare voraces,
Lernæas Hydras, horrendaque ſibila ad auras
Tollere Pythones, linguiſque micare triſulcis,
Evomere & nigros ignes ex ore Chimeras,
Geriones triplices, atque ingentes Polyphemos:
Hinc, atque inde adſtat turba hæc, ſed Pluto tot inter
Monſtra, Deoſque ſedet medius, graviora ſuperbus
Sceptra tenens dextrâ: Non ſic caput extulit undis
Dura ſilex, hic ut frontem & ſua cornua tollit.
Terrorem ſpirat majeſtas horrida vultûs,
Hirta informe tenus deſcendit pectore barba,
Lumina dira rubent, velut ac horrenda vorago,
Panditur os, viruſque vomens, ſpumaſque cruentas,

Dum-

Siede Pluto nel mezzo, e con la deſtra
Soſtien lo Scettro ruvido, e pesante,
Nè tanto scoglio in mar, nè rupe alpeſtra,
Nè pur Calpe s' innalza, o 'l mago Atlante,
Ch' anzi lui non pareſſe un picciol colle,
Sì la gran fronte, e le gran corna eſtolle.
Orrida Maeſtà nel fiero aspetto
Terrore accresce, e più superbo il rende,
Roſſeggian gli occhi, e di veneno infetto,
Come infauſta Cometa il guardo splende,
Gl' involve il mento, e sù l' irsuto petto
Ispida, e folta la gran barba scende,
E in guisa di voragine profonda
S' apre la bocca d' atro sangue immonda.
Mentr' ei parlava Cerbero i latrati
Ripreſſe, e l' Idra ſi fè muta al suono:
Reſtò Cocito, e ne tremar gli abiſſi,
E in queſti detti il gran rimbombo udiſſi.

Dumque loquebatur ſtygius tria Cerberus ora
Clauſit, & extimuit caudam ſub ventre recondens,
Gorgoneumque caput rabiem cum voce repreſſit,
Cocytus ſtupuit, cæcæ tremuere cavernæ:
Horriſoni at Ditis fremitus hæc dicta ſonabant.

O fortunarum, comites, pars una mearum,
Queis tanta eſt virtus, ut terras, æquora, & ipſum
In chaos antiquum auderetis vertere cælum,
Tyrrheni ferus hoſtis habet per marmoris undas
Certus iter velis, Nolana ad mœnia aduſtis
E Libyæ terris remeans, oh quæ mala noſtris
Prævideo regnis, clades, triſteſque ruinas,
Incolumem ſi Nola ſuis cum civibus ipſum
Excipiet, doctrina, decus, moreſque, ſuumque
Officium magnis viduabunt tartara prædis:
Tollite majores fluctus, de ſedibus imis
Prælia ventorum jactent freta cærula, in undis
Mergite, Nolanâ vel longe avertite ab urbe.

Hæc ubi dicta, nigrò monſtra hæc acheronte relicto,
Exceſſere ſimul miſcentes turbine terras,
Occupat hinc ſubito tempeſtas aſpera pontum,
Obſcurâ Phœbus tegitur ferrugine, & atrâ
Nocte tument fluctus, ingens furit æſtùs arenis.
Deſuper horriſoni circumdant æthera nimbi:
Ingeminant flammæ, & tonitru cælum omne cietur.

Æquora, & undarum fremitus, cælique ruina,
Ventorum murmur, ſcopuli, ſtridorque rudentum,
Omnibus horrorem, vicina & fata minantur.
Non ita ſiccato Matris vix ubere, ſilvæ
Quam ſoli repetunt latebras, nemorumque receſſus
Imbelles vituli, impaſtum ſi forte ſub ima
Parte lupum ſenſere, replent mugitibus auras,
Et cito confugiunt timidi, quo læta frequentant
Pabula connifæ Matres; formidine preſſi
Paulinum ut lacrimis omnes adeuntque, ruuntque.
Ille, dolos, omneſque Erebi qui noverat aſtus,
His animum dictis, & triſtia pectora mulcet.

Quæ tam fracta fides, & ſpes tam languida vobis?
Qui nuper laqueis, & dura compede ſolvit,
Creditis heu! medio merſurum denique ponto
Nos hominum Divûmque Patrem? timor omnis abeſto,
Mox Deus incolumes patrio nos limine ſiſtet.
Quare agite unanimes validis inſiſtite remis:
Æquora, & hos ſcopulos, noctemque, hiememque paravit
Tartareus Pluto, & famulæ Junonis avernæ:
Sed quid in imperium ſuperi vireſque Tonantis
Eumenides poſſunt? rabidique potentia Ditis?
Ibimus Italiam, Nolamque intrare licebit:
En ut paulatim venti ſua murmura ponunt,
Utque caput nigrâ Phœbus de nube retexit:

Hinc

Hinc omnis vestro decedat pectore terror.

Talia fundebat Præsul, quum dira Sororum
Prospiciens legio Eumenidum non posse carinas
Paulini in mediis submergere fluctibus, oris
Aut procul hinc Italis avertere, tacta pudore,
Ingenti & rabie ad fauces graveolentis averni
Se dedit in præceps, mœstis ubi dura querelis
Fata renarravit, divellens crinibus angues.

Agmine ventorum pelago, cæloque fugatis
Interea nimbis, Neptunia regna carinæ
Italiam versus verrebant, protinus omnes
Quum visi meritas supero persolvere grates
Cælicolum Regi, tantas qui fregerat artes
Dirarum, nisusque, gravem Plutonis & iram.

Sed jam summa procul Trinacria cernitur, atque
Præruptæ cautes, simul ardua saxa Pachini. (k)
Æstus erat, mediusque dies contraxerat umbras,
Et freta crispabanr spirantes lene Favonî,
Hinc prius hesperiis quam Sol se conderet undis
Læta cohors Nolana subît, portuque Sicano
Ancora fundavit naves, sed vix ab Eoo
Postera surgebat linquens Aurora cubile
Thitoni croceum, jussum dare navibus austros,

In-

(k) *Pachini*. Pachinum est unum ex tribus promontoriis, propter quæ Sicilia Trinacria dicitur, in ora orientali ejusdem Insulæ.

Incumbunt remis Nautæ, cita vela ſecundis
Implentur ventis: o quæ bona gaudia pectus
Pertentant primum quum nota cacumina montium (l)
Viſa procul, ſociis digito loca, litora, & urbes
Monſtrabant ſocii, voceſque ad ſidera jactant.
Tantus amor Patriam longo poſt tempore, dulces
Conſpicere & Natos, ſponſas, proprioſque penates.
Tum mage ſollicitant remis freta culmina ſed jam (m)
Apparent Nolæ, Felicis templaque, & arces,
Ac ſimul Uranius Patriam conſpexit, obortis
Continuo lacrimis urbem veneratur, & infit.
Nolanæ turres, atque exoptata meorum

Te-

(l) . . . . . . *quum nota cacumina montium &c.*
Trojanorum lætitiam in III. Libro ſuæ Æneid. explicans Virgilius, quum primum hi obſcuros colles, & humilem Italiam conſpicere cœperunt, ſic cecinit

Quum primum obſcuros colles, humilemque videmus
Italiam. Italiam primus conclamat Achates,
Italiam læto ſocii clamore ſalutent.

Et Taſſus in principio III Cantus ſui Guffridi:

Ecco apparir Geruſalem ſi vede,
Ecco additar Geruſalem ſi ſcorge:
Ecco da mille voci unitamente
Geruſalemme ſalutar ſi ſente.

(m) . . . . . *culmina ſed jam*
Apparent Nolæ &c.
Si nolanas inter navigandum conſpexerit Turres Uranius, nemini ſit mirum; tunc temporis enim haud procul a Nola ſuos volviſſe fluctus mare credidere nonnulli Eruditi: Et re vera eſt locus vix 3. M. P. ab eadem urbe, qui locus *planum* Palmæ appellatur, italice *Piano di Palma*, & Campus is vulgo dicitur *Campo marino*, in quo ubicumque terra excavatur, arenulæ, conchæ, lapides aquis corroſi oſtenduntur. Legatur Nola Sacra Caroli Guadagni, & Canonicus Ferrari, qui Auctores variis argumentis hanc opinionem defendunt, quæ brevitatis ergo lubenter omitto.

Tecta Patrum, salvete sacræ Felicis & ædes!
Heroum tu Nola parens, visuraque magnum
Mox Heroa, tuos reduces visuraque cives
Salve.. iterum! Te nigra palus, atque ora trifauci
Cerberus horrescet, Paulino Præsule, & ipso
Auspice Paulino, sceleris vestigia in urbe,
Irrita si qua manent, solvent formidin Nolam.
Currite Nolani vos huc longo ordine cives,
Sternite humum venienti, & olentia spargite passim
Graminaque, & flores, Pastori occurrite vestro:
Texite odoratam Redeunti fronde coronam.

Jam prope litus erat, naves, portumque subibant,
Quum subito Nolæ læta hæc fama per urbem,
Nec mora, nec requies Juvenum manus emicat omnis,
Pars apicem Templi scandit, pars turribus instat,
Prospicit Heroem non longe a mœnibus esse,
Et manibus primum plaudunt, mox æraque pulsant,
Dant signum, subito ex adytis cessere frequentes
Matres atque Viri, Puerique Parentibus orbi,
Lætitiâ, risuque viæ resonantque, fremuntque
Cum plausu: roseis pars o redimita corollis
Fronde solum sternit, murosque tapetibus ornat,
Pars plectrum, aut citharam, aut tremulis cava timpana virgis
Verberat exultans animis, pars cymbala pulsat.
Hinc dulces animi circumstant pectora motus,

Spe-

Spes, amor, & ſtudium, pietas, & blanda voluptas,
Lætitia, & ſtupor, & mollis cor flamma perurit.
Vir, Mulierque, Senex, Juveniſque, innupta Puella
Egreditur, celeratque pedes, atque obvia, cuncti
Denique conveniunt, ingens concurſus ubique.
Non ſecus immodico feſſæ per cærula curſu
Italiam cum vere novo remeare volucres
Cernimus Iſiacas, certatim litora complent (n)
Agmine denſato, terram rapiuntque, tenentque,
Quæ prior occurrit, volitant, redeuntque frequentes.
At mage lætitiam geminatis plauſibus edit,
Exilit &* Viduæ Gnatus, quem compede quondam
Exemit Divus, reputans nam mente volutat
Tot benefacta Viri: licet ex quo liber in oras
Succeſſit patrias, illo ne gratia facti
Immemor efflueret, campis, hortiſque colendis
Sedulus incubuit, manibus cecidere nec unquam

Ra-

(n) *Iſiacas volucres*, ideſt ægyptias volucres, puta hirundines, italice *le rondini*: ab Iſidis templo, quod in Ægypto erat, unde *Iſiaci* Iſidis Sacerdotes dicti; Atque inde proverbium: *Iſiacum non facit linoſtolia*: italice *l'abito non fa monàco*. Nam Iſiaci, vel Iſidis Sacerdotes, veſtibus tantum lineis utebantur, quas vocabant λινοστολιας. videatur Plutarchus.

Al caro antico nido,
Fin dall' Eggizie arene
La rondinella viene,
Che ha valicato il mar.

*Cecinit Petrus Metaſtaſius in Veris deſcriptione; italice: *la Primavera*.

Raſtra ſuis. Tandem fama hæc quum venit in Urbem
Adventare Virum, valido tunc ille ligone
Finitimum Nolæ ſubigebat forte viretum,
Abjicit exemplo raſtrum, volat ocyus Euro,
Edoctum Matrem, vaſto, quæ languida tractu
Æquoris emenſi, externi ſive aeris humore
Infeſtata ſatis, triſtis contagia morbi
Pertulerat dudum; vix tunc languentia membra
Legerat e ſtratis,. tanta hæc quum nuntia ad aures
Pervenere ſuas, dolet heu! non poſſe citato
Feſtinare gradu, ah vires intenderet omnes,
Si vires eſſent Vetulæ, morboque refractæ,
Curreret ah! citius, fieretque hinc obvia velox,
Sed tamen ut potuit, Gnatoque adnixa, tremenſque
Artubus, infelix, ſenſim deflexit utrunque
Prona genu, & multum lacrimans dedit oſcula terræ,
Atque ait. Ah! facili claudam nunc lumina fato,
Quod licuit tandem Paulini audire regreſſum,
Optatumque diu columen, Nolæque levamen.
I, Nate, i, propera redeunti occurre, & odoris
Sterne ſolum foliis: parva hæc, ſed debita Divo,
Te ſequerer, te pone lubens, at pigra ſenectus,
Et magis invitam tremor hic me Nate retardat:
I, propera. Ille autem violis, & fronde virenti,
Fructibus & variis concinnat munera, & inſtar

Py-

Pyramidos componit opus, fitque obvius, atque
Plaudit io, lætatur io, pulsat pede terram,
Versibus incomptis testatur gaudia mentis:
Non secus ac hilaris peragit Topiarius omnis,
Plaudit io, lætetur io, nam mente revolvit
Excoluisse Virum campos, & culta vireta,
Et marræ adjecisse decus, duroque bidenti.
Ex illo celebratus honos, hilarisque Nepotum
Posteritas campis, cultisque addicta viretis
Annua Paulini quum lux de more recurrit,
Lætitiæ veteris memor, optatique regressus,
Ordine procedit, Patrumque imitata suorum
Lætitiam, adversum quum se de finibus Afris
Obtulerunt Divo redeunti ad mœnia Nolæ,
Sedula confingit, variisque recentibus ornat
Floribus, & sertis, atque extra tecta quotannis
Pyramidem defert, Juvenum comitante caterva. (o)
Intonsi montes, valles, cava saxa vicissim
Quæ tam festiva repetistis imagine voces
Dicite, quo fuerit Vir tunc ornatus honore,
Et subiit pectus quæ non mentita voluptas?

Pau-

(o) Ligneæ pyramides, quæ a Nolanis civibus, quotannis festo die S. Paulini confinguntur, quæque floribus variis mirandum in modum adornatæ per urbem deferuntur vulgo *Gigli* appellatæ sunt, quam decentes! Non modo e finitimis sed e longinquis quoque locis illas spectatum venit populus. Res quam pulcra visu!

Paulini nomen volitat per mille Virorum
Ora, suis manibus figentes oscula Cives,
Nec laudare satis, dignasque rependere grates
Sufficiunt, columenque vocant, Patriæque salutem,
Præsidium miseris, & relligionis honorem,
Spem, Nolæque Patrem, & sæclis decora alta futuris.
Hinc Matres Gnatos, Uxores dulce Maritos,
Amplectique Patres chari sua pignora amoris
Cernere erat, Fratres Germanus, Amicus Amicos,
Lætitiâ exultant, dicuntque tenerrima verba,
O mea lux, prædulcis amor, meus ignis, & hujus
Dimidium cordis, mea spes, mea sola voluptas,
Quæ freta, quæ navis, quæ sors tam fausta revexit,
Prospera, quæ reduces tandem tulit aura? quis iste
Versicolor cultus? Massylis hæccine vestis
Ridenda? hui quam triste sedet! quam barbarus usus!
Exoritur rursus fragor hic, ac undique risus,
Undique & ingentes plausus, ac oscula mille,
Milleque complexus, mistumque sine ordine discors,
Exoritur murmur, rorant sed lumina fletu.
Incœptum sed Præsul iter stipatus ab omni
Parte Viris, peragit: Jamque urbis limina ovantes
Intrâbant Cives, peterent ut templa Sacerdos
Quum statuit, summo grates & vota solutum
Cælicolum Regi, qui tot terræque, marisque

Ca-

Casibus incolumes servasset, quique paternas
Visere duxisset sedes, propriosque penates,
Non minus ac jussi faciunt, licet ampla fuisset
Sacra domus, pars magna tamen densatur in unum
Vestibulum ante ipsum, atque Virum Vir fervidus urget,
Nititur in templum, propiusque accedere tentat
Quisque inhians. Proprium tanta est immensa cupido
Cernere Pastorem; notasque audire loquelas!
Ille autem plenâ postquam veneratus acerrâ est
Rite Deum, solio residens placido ore profatur,
Nec sua verba hominem, nec quid mortale sonabant.
Quis plausum illius lucis, quis gaudia fando
Explicet, aut possit numeris comprendere pompam?
Non adeo Romam geminatis vocibus olim
Crediderim exultasse animis, quum viderit inter
Victrices lauros spoliis orientis onustos
Jam remeare Duces, Tarpejas scandere & arces,
Ut fuerit gavisa illis urbs Nola diebus.
Grande ministerium rursus Paulinus in urbe,
Finitimisque locis exercet providus, unde
Visus & in templis, domibusque viisque suorum
Mirus ab integro factorum nascier ordo.
Quem duris urget jejuna in rebus egestas (p)
Sup-

(p) O utinam & omnes nostræ ætatis Episcopi tanti Viri inhærentes vestigiis, eadem in suis diœcesibus peragerent!

Suppetias adfert, relevat Paulinus Egenum,
Dum gravis ære domum remeat ſibi dextera, dulci
Et viduata Viro, & fatis jactatus iniquis,
Paulino accedens, curis, ſtudiove ſolutus
Concedit, dubiiſque ſuo ſpem mentibus addit
Conſilio, & longe mentis caligine abacta,
Inſtruit ignaros doctrinæ, & munere linguæ;
His iter oſtendit, per quod virtutis adepto
Culmine, ad æthereas tuto conſcenditur ædes;
Hos trahit illecebris, illos formidine pœnæ,
Atque alios relevans, incendit fervida miris
Corda modis, ne forte cadat de pectore verus
Relligionis honos, pietas, reverentia Divum.
Prædicat hic verbum opportune, hic inſtat, & illinc (q)
Importunus adeſt, incuſat, & obſecrat omni
Doctrina, & monitis, victor convicia, & aſtus
Æqua mente ferens: vigilat noctesque, dieſque,
Nec defeſſa gravi ſuccumbunt membra labori.
Sobrius implet opus, parteſque Antiſtitis omnes
Fungitur, abſolvit, jure omnibus omnia factus.
Auri ſacra fames, hinc vana ſuperbia, luxus,

(q) Apoſtolus Paulus in epiſtola 2. ad Timotheum cap. 4.: *Prædica verbum, inſta opportune, importune: argue, obsecra, increpa in omni patientia, & doctrina*. Et paullo poſt: *Tu vero vigila, in omnibus labora, opus fac Evangeliſtæ, miniſterium tuum imple, ſobrius eſto &c.*

Fusaque vipereos turpis discordia crines,
Effera vis animi, ingluvies, & livor acerbus,
Desidia, atque cohors vitiorum protinus omnis
Exulat, evadit, Nolanis finibus exit.
Hinc pudor innuptis, atque intemerata Maritis,
Matronisque fides thalami servatur, & amplis
Cælicolum pietas, & vera modestia templis,
Aurea pax domibus, quibus est & cura sacrorum
Obsequium, cultusque, Forum Themis occupat æqua.
Quandoquidem ventura canit, mentemque, animumque
Divinum inspirat Flamen, reseratque futura,
Omnia & eveniunt condicto tempore: Nonne
Vandalicus Rex testis erit, qui funere mersus
Promisso, statoque die, prædixit ut olim
Jam Domino, occubuit? Libycis quæ postea terris
Littera nonne monet, certo obsignata sigillo?
Sed jam certamen, jam cursum expleverat Heros,
Quum Superûm Regi meritis, tantisque refertum
Dotibus æthereas Paulinum arcessere sedes
Et visum æternis innectere tempora sertis.
En sua ducta ætas trepidabat claudere sextum (r)
Et

(r) *Trepidabat*. hoc verbum accipitur hic pro *festinabat*. Horatius libro 2. ode 4.
Cujus octavum trepidavit ætas
Claudere lustrum.

Et decimum lustrum, cœpit quum Præsul acerbo
Mordicus urgeri laterum, fixoque dolore,
Qui magis, atque magis cura, medicamine, & arte
Crudescit, malvas, oleagina balnea, hibiscum,
Althæamve, pedis salientem sanguine venam,
Incisam scalpro, præscripsit cura Medentum.
Ast nihil invito fas quemquam fidere cælo:
Supposita incassum tinguuntur sanguine scalpra,
Nil medicæ juvere manus, nil balnea, & herbæ:
Spes fluit, & sensim retro sublapsa refertur:
Augurium jam triste canunt uno ore Medentes;
Campanas vero præceps ea fama per oras
Advolat. Hinc Nolam Benedictus Præsul, & urbis
Symmacus Antistes Capuæ venere priores,
Quos ubi cognovit Paulinus, tanta medullis
Gaudia persensit, nullis ut visus iniquis
Jactari stimulis, gravibusque doloribus, ambo
Comiter excepit, summas pro munere tanto
Et solvit grates. Vicini funeris horam
Prospiciensque sui, jussit pia vasa parari,
Triticeosque orbes, & limpida vina, verendosque,
Ante thorum vestes, sacro ut libamine mensæ
Angelicis operans aris vescatur, & æquam
Securamque viam sibi sternat ad ætheris arcem.
Re sacra expleta, meritoque altaris honore

Impoſito, dupliees tendens ad ſidera palmas,
Sic hilari vultu, ſic fatis hora reſolvit.

Intentas oculorum acies ſpe fervidus altos (s)
Conjeci in montes, præſens, certumque levamen
Unde mihi veniet: columen deſcendit ab illo
Dulce meum, pelagi tractus, cælumque profundum
Condidit &. terræ molem qui providus. Unquam
Non ſinit ipſe meos in caſum vergere greſſus,
Nec ſua quandoquidem declinat lumina ſomno,
Qui te ſollicitus, fiduſque tuetur: Et ecce
Non dormitabit, ſed nec ſopor occupat illum,
Iſrael æternum vigilans qui protegit. Ah te
Cuſtodit Dominus, dextram tutatur, obumbrans
Ipſe tuam, medio nec ſi flagraverit æſtu
Sol tibi damna feret, nec te ſoror æmula Phœbi
Læſerit, ad plenum quantumvis humida oberret.

Su-

(s) *Intentas oculorum acies*. In ultima ſuæ vitæ periodo recitavit Paulinus Pſalmum, qui incipit *Levavi oculos meos in montes*, quique hic tranſcribitur, ut videant Lectores ejuſdem Pſalmi veluti poeticam paraphraſim ab Auctore concinnatam.
Levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi.
Auxilium meum a Domino, qui fecit cælum, & terram.
Non det in commotionem pedem tuum, neque dormitet, qui cuſtodit te.
Ecce non dormitabit, neque dormiet, qui cuſtodit Iſrael.
Dominus cuſtodit te, Dominus protectio tua super manum dexteram tuam.
Per diem Sol non uret te, neque Luna per noctem.
Dominus cuſtodit te ab omni malo, cuſtodiat animam tuam Dominus.
Dominus cuſtodiat introitum tuum, & exitum tuum ex hoc nunc, & usque in ſæculum.

Sublimem Dominusque tuam, quæ infusa per artus,
Tutatur mentem. Dominus te vindicat omni
Sedulus ærumna, usque tuos comitatur & ipse
Egressus, monstratque viam, reditumque gubernat.
Dixit, & oceano dum nox obscura ruebat,
Præsulis infirmos tenuis sopor occupat artus,
Nocte tamen media graviter bacchatur in ima
Ossa dolor, fesso hinc veniebat anhelitus ore.
Nondum mane rubens croceos aurora colores
Induerat, de more suis cum Fratribus illa
Carmina Davidis cecinit, quæ nocte silenti
Psallere devotos templis, arisque Ministros
Lex jubet, atque aliis precibus de more peractis,
Æternam populo pacem, fraternaque amoris
Vincula commendat, donec se Phœbus in undis
Tingeret Hesperiis, placida qua ex parte quievit.
Pallida sed quando cœpit nox cingier astris,
(Eloquar, an sileam?) paullatim corpore vires
Decedunt: artus solvuuntur frigore, & ore
Indistincta sonant verba, & jam pectus anhelum est,
Lumina tardus habet languor, calor ossa relinquit,
Insolitis quatitur tantum sua motibus ædes,
Hei mihi! Paulinus jacet exanguis sine vita.
Cælituum pennata cohors, qui gaudia, & inter
Lætitiæ voces, tantis virtutibus auctam

Paulinī mentem quique excepiſtis, & ante
Judicis æterni ſolium ſublime per auras
Ipſam ſiſtentes, cælum penetraſtis ovantes,
Vos mihi ſupremo vos adſpirate labori,
Materiem noſtræ ut poſſint æquare Camœnæ,
Ne me aut præſens, aut ventura redarguat ætas.

Talibus interea dictis hominumque, Deumque
Crediderim Patrem celſa de ſede loquutum,
Quum primum ſuperis Nolanæ viderit urbis
Sedibus Heroem. Quam prima ab origine mundi
Pro meritis, factiſque tuis, ſtudioque paravi,
Eja age cæleſtem, Serve o bone fide, coronam
Accipe, nec credas ſpoliatum perdere poſſe.
Hic pax, hic requies, tantorum hic meta laborum.
Quod vis hic eſt, quod nolis procul exulat iſtis (t)
Æternum ſoliis: hic ſolem, & ſidera cernes
Sub pedibus, noſtros ergo adgrediaris honores,
Inſcriptus ſuperis adeas, ſuperiſque fruare.

Dixit, & extemplo aligeris comitatus Alumnis (u)
Cuncta minutatim percepit, vidit, & audit, (x)

Hu-

(t) S. Bernardus de Paradiſi inexplicabili gloria loquens inter alia hæc habet: *Nihil eſt quod nolis, totum eſt quod velis*

(u) *Aligeris comitatus Alumnis*. ideſt a cœleſtibus Spiritibus, Angelis, Archangelis &c.

(x) Apoſtolus Paulus in epiſtola 1. ad Corinthios cap. 2. *Oculus non vidit, nec auris audivit, neque in cor hominis aſcendit, quæ præparavit Deus iis, qui diligunt illum*.

Humanis quæ numquam animis oculisque, nec aure
Fas fuit attingi. Nolani funere mersum
Ut videre Virum Cives, propriumque Parentem,
Heu! quanta ex imo quanta & suspiria corde,
Quos gemitus dederunt, lacrimis manantibus ora
Tristia fundentes! viduatus compare turtur
Quam procul aeria immitis speculatus ab ulmo
Venator miseram telis confodit acutis,
Non aliter gemit, atque suos vel mœsta sub umbras
Amissos queritur fœtus Philomela, recessus
Sola petit, mœrensque iterat miserabile carmen.
Heu! heu! triste sonat Nola undique, & undique tristes
Heu! heu! responsant valles, collesque propinqui,
Æraque flebiliter repetunt e turribus heu! heu!
Æra, queis jam Nola dedit nova nomina, postquam (y)
Incessit studium Paulino fundier ipsa
Pondere majori, ac ingenti mole gravati,
Templorumque sacrâ suspendi denique ab arce,
Non minus apta sonum festis pulsata diebus
Reddere festivum, quam flendis funere mersis,

(y) *Æra queis*. Hic tintinnabula majora intelliguntur, quæ etiam latina lingua *Nolæ*, & *Campanæ* dicuntur. Conveniunt Eruditi pene omnes, hæc majora tintinnabula Nolæ a S. Paulino primum fuisse adhibita, ac proinde vocatas esse *Nolas*, quas suspendimus e sacris turribus; Campanæ etiam dictæ sunt a regione, quæ *Campania* appellatur, italice *Terra di lavoro*, *Campagna felice*. in qua regione Nola jacet.

Aptaque cogendis populis, nimbisque fugandis.
Vix ea fama monet duri prænuncia casus
Finitimas gentes e Nola, urbesque remotas
Et cito discurrit, qua Sol miratur utrunque
Oceanum rediens, cunctis dolor ossibus ingens
Exarsit, cunctisque oculi maduere rubentes,
Et merito, quis tractus enim terræque, marisque,
Quodve solum, regioque fuit, quam præterit ingens
Gloria virtutum pietas, doctrina, suæque
Stirpis honos? flevit primum fecunda Virorum
Gallia, qua æthereas prodiit jam lucis in auras,
Hesperia & flevit, subiit qua debita casti
Jura thori, sacris operans, factusque Sacerdos:
Itala terra suum deflevit funus, & ipsa
Nec siccis oculis persensit & Africa mortem.
Interea exequiis sacro de more solutis (z)
Ad tumulum, temploque sui Felicis humata
Ossa Viri & cineres: at tum volventibus annis
Heu dolor! hi cineres, tantique hæc ossa Parentis,
Præsulis, atque Viri Beneventum adlata, sed inde

Hac

(z) *Temploque sui Felicis*. Nullum esse ambigendi locum in Ecclesia Cathedrali Nolana, & proprie in Basilica S. Felicis in Pincis, ossa, & cineres S. Paulini fuisse tumulata, certos nos facit Uranius, ille Uranius qui (ut vidimus in primo libro hujus operis) fuit discipulus S. Paulini, & a libellis: Hæc enim reliquit scripta hic Auctor de Paulino suo Magistro loquens: *In Campania ad Beatissimum Felicem Confessorem* (in Pincis) *glorioso fine defunctus, ac sepultus est*: quomodo, & quo tempore a Nola ad Beneventum translata, adhuc ignorum.

Hac iter instituens magnus tunc temporis Otho
Transtulit Augustus Cæsar Mavortis ad urbem. (a)

Finis Libri III.

(a) Si cui vero sciendi cupido incesserit, quonam pacto hi sacri cineres, & ossa S. Paulini Benevento Romam translata fuerint, hæc brevi accipiat. Anno M. ære nostræ vulgatæ (*Ludovicus Muratorius anno MI.*) nulla Militum manu stipatus Imperator Otho III. Beneventum venit, pœnitentia ductus, quia contra jurisjurandi fidem Crescentium Consulem Romanum, anno DCCCCXCVIII. fefellit, & occidit, postquam suum crimen S. Romualdo detegit, & fassus est, salutari consilio hujus S. Viri, *nudis pedibus de Romana urbe progrediens sic usque ad Garganum montem ad Sancti Michaelis perrexit Ecclesiam*, ut scribit Leo Ostiensis: persoluto voto Beneventum iterum rediit Imperator: Hic quum sciret in ea urbe adservari S. Bartholomæi Apostoli Corpus, a Beneventanis illud dono petiit, id vero tam insigne depositum cives amittere ægre ferentes, & ne irasceretur tantus Vir, si abnuerent metuentes, pro corpore S. Bartholomæi illud S. Paulini, consilio Archiepiscopi Beneventani dedere. Nullam fraudem comisisse credens Beneventanos Imperator, Romam transtulit, & in templo, quod suo ære, Sancto Martyri, & Pragensi Episcopo Adalberto moliebatur, adlocavit, in insula Tiberiana, quæ italice *Isola di S. Bartolomeo a Ripa* dicitur. In valvis majoribus hujus templi hæc inscriptio legitur, Paschalis II Pontificis Maximi jussu affixa, quum illud templum anno MCXIII instauraverit.

Tertius istorum Rex transtulit Otho Piorum
Corpora, queis domus hæc redimita viget.
Quæ domus ista gerit, si pignora noscere quæris
Corpora Paulini sint, credas Bartholomæi.

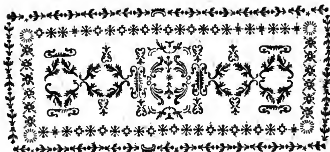
Et revera extat in Ecclesia S. Bartholomæi, in laudata insula, Sacellum S. Paulino, & SS. Martyribus Adalberto, Marcello, & Exuberantiæ dedicatum, ubi ut nobiliori forma anno MDCCXII. altare restauraretur, loculus inventus fuit marmoreus, in quo duo alii plumbei offensi fuere, in quorum uno erat S. Paulini corpus, in altero vero reliquiæ Sanctorum Adalberti, Marcelli, & Exuberantiæ: in operculo primi loculi hæc erant scripta:

Corpus S. Paulini Episcopi Nolani.

Altare jam restaurato die XIV Junii apertus fuit sollemni ritu, & forma plumbeus loculus, atque in ipso alius repertus fuit ex alba cypressu, ferreis clavis clausus, atque hoc quoque aperto, inventum est involucrum panni linei, hac epigraphe.

Ossa, & cineres S. Paulini Episcopi, & Confessoris.

Ablato hoc involucro, aliud detectum fuit, in quo erant ossa, & cineres Paulini, sine capite, quod in trunco argenteo in ara exponitur.

IN EUMDEM

DIVUM PAULINUM

EPISCOPUM NOLANUM

EJUSDEM AUCTORIS COMPOSITIONES VARIÆ.

ALCAICUM.

OPes nefandis ah! sibi fraudibus,
Mollesque gazas undique congerant,
Quos cogit exsecranda & auri
Dira fames, opibusque gaudent.
Nil te Potentum sceptra minantia (1)

Pos-

(1) Quum ex præclarissima Familia Anicia nonnulli Imperatores Romani prodiissent, ex qua etiam prodiit Paulinus, quid mirum si in hoc Alcaico legatur *Nil te Potentum sceptra minantia &c.* Insuper quos latet, Consules inter alia insignia sceptra habuisse?

Possunt verendo flectere de gradu,
Pauline, virtutis, nec aura
Ulla movet tua Consularis;
Quin & paternas divitias, opes
Largiris omnes munifica manu
Lubens Egenis, & revinctis
Compede, barbarica & catena.
Hinc pauper in tesqua, & nemorum abditos (1)
Abis recessus, altius explicans
Tu mentis alas, nec Tonantis
E radiis oculos reclinans:
Sic fixa solis lumine lumina
Non flectit ales regia, tum levi (2)
Sublata penna cæli ad astra
Tendit iter liquidas per auras.
Hinc Te reductis vallibus audient
Dulci canentem pectine Cælites
Portenta Felicis quotannis (3)

Thu-

(1) *Tesqua*, vel *Tesca orum*, sunt proprie loca auguriis designata, sed quandoque hæc vox accipitur pro locis editis, asperis, & incultis, ipso situ, atque silentio quamdam religionem, & horrorem incutientibus, qua in significatione accepit Horatius in epistola 14. libri primi, cum scripsit

. . . Nam quæ deserta, & inhospita tesqua
Credis, amœna, vocat, mecum qui sentit, & odit.

italice *deserto, solitudine*.

(2) *Ales regia* est Aquila.

(3) *Portenta Felicis*. Hic ad miracula, quæ ad urnam S. Felicis in Pincis patrabantur, alluditur, ut in 2. libro Paulineidis dictum est.

Thuricremis operata in aris.
O Nola felix, auspice prædita
Tanto, quis ausit quandoquidem tibi
Conferre se? læta effer una
Altius o caput inter urbes,

EPIGRAMMA.

Dum Libycis Heros remeabat liber ab oris, (1)
Ventorum rabies, & fera sævit hiems.
Unde illi præceps supra caput adstitit imber,
Tollebatque undas pontus ad astra suas;
Sed tamen adverso secat ipse aquilone profundum,
Nullam hiemem, boreæ murmura nulla timens.
Tunc Neptunus aquis caput extulit, inde per atros
Impavidum fluctus conspicit ire Virum:
Territus hinc subito, Dive, accipe, Dive, tridentem,
Unus habe, & vasti marmoris imperium.

No-

(1) Hoc epigramma tempestate illa a Furiis, & Plutone commota innititur, quum ex Africa liber una cum suis Civibus redibat Paulinus, legatur liber 3. Paulineidis.

Nola certior facta, Paulinum, cæterosque Cives Africa detentos libertate jam donatos fuisse, & brevi redituros, illos expectans, hæc habet impatiens.

ELEGIA.

Alma dies, propera, curruque invectus aperto
Accelera optatum, candide Phœbe, diem;
Phœbe, diem profer, Libycis Paulinus ab oris
Qua rediet Præsul, qua meus unus amor.
Exere quid cessas ultra? quid gaudia differs?
Exere ab Eoo, candide Phœbe, caput.
Illa dies niveo mihi tunc signanda lapillo, (1)
Me merito luctum ponere jure finet.
Illa mihi reducem durâ fine compede Patrem,
Atque meos Cives cernere posse dabit.
Heu mihi! quot lacrimas, heu! quot suspiria ab imo
Pectore & infelix hactenus elicui.
Ex quo Paulinus decessit finibus istis,
Nulla fuit miseræ pax mihi, nulla quies.
Sed, redeunte Viro, mihi gaudia tanta videbor
Læta frui, infelix tristia quanta tuli?

Fas

(1) *Illa dies niveo*. Veteres dies faustos albis, infaustos vero atris lapillis signasse, perinotum Eruditis. Martialis in quodam sua Epigrammate

Diesque nobis signandi melioribus lapillis.

idest *albis*.

Fas mihi tunc vultum, atque ſuas audire loquelas;
Oſcula fas manibus figere multa ſuis.
Adſpiciam ut Matres Natos, Sponſæque Maritos,
Ut reduces Fratres excipiatque Soror.
Quum venit illa dies, noſtris ſuccedere terris
Te juvet alma fides te juvet æqua Themis.
Vobis cernere erit telis ſpoliatus, & arcu
Ut Puer Idalius territus effugiat; (1)
Fuſaque vipereos crines diſcordia ut angues
Crinibus avellat victa dolore ſuis.
Utque cohors ſcelerum dura formidine ſolvant,
Adventante Viro, mœnia, tecta domus.
Attollam ſublime caput, rurſumque videbor
Unica facta aliis invidioſa locis.
Importuna fames alias decedet in oras,
Atque lues alibi, Martis & ira fremet.
Alma dies propera, curruque invectus aperto
Accelera optatum, candide Phœbe, diem.
Phœbe, diem profer, Libycis Paulinus ab oris
Qua rediet Præſul, qua meus unus amor.
Exere quid ceſſas ultra? quid gaudia differs?
Exere ab Eoo, candide Phœbe, caput.

PHA-

(1) *Puer Idalius* eſt Cupido, amoris Deus, Veneris filius, a Poetis fingitur flammis, & duobus diverſæ naturæ ſpiculis armatus, aureo nempe, & plumbeo; quorum illud amoris conciliandi, hoc repellendi vim continere fabulati ſunt. Hanc fabellam putarim Mathæo Bojardo, & Areoſto tribuiſſe argumentum excogitandi illos duo fontes in ſilva Ardenna, quorum unus amorem, odium alter excitabat.

PHALEUCIUM,

In quo sub Anus nomine venit temporum edacitas, quæ tamdiu nobis ereptos, & pene desperatos S. Felicis Natales a Divo Paulino Episcopo Nolano compositos eripuisset, ni Lud. Antonius Muratorius a sua subduxisset voracitate in Ambrosiana Mediolanensi.

Adeste huc, numeri Catulliani, [1]
Armati rabiè, quot estis omnes:
Jocum me putat esse anus molesta,
Et doctos mihi denegat daturam
Paulini reliquos pios libellos.
Ipse num patiar? pati faceti
Num vos Hendecasyllabi potestis?
Quæ sit quæritis illa, quam videtis?
Rugôsa est anus, & voraciore

Den-

(1) Hoc carminis genus, Hendecasyllabum quoque dicitur, quia undecim syllabis constat. Phaleucium, vel Phalæcium, ut Terentiano Mauro arridet adpellatum, quod a Phalæcio fuit inventum. Hoc carmen ad lusus, facetias, amoresque describendos accommodatissimum: Catullo in deliciis fuit; Atque adeo sui Hendecasyllabi melliti, & omni lepore conspersi, ut neque ante sua, neque post sua tempora Poeta offendatur, qui suos exæquet. Hoc præsens Phaleucium ad imitationem illius compositum est, quod idem Poeta contra quandam Mæcham confecit, quodque est in num. 43, & incipit.

Adeste, Hendecasyllabi, quot estis
Omnes undique quotquot estis omnes &c.

Dente, quæ rodit omnia, & minutos
Vertit in cineres, inersque pondus:
Consectemur eam, & repostulemus,
Redde, edentula anus, refer libellos,
Anus improba, reddito libellos,
Qui natalitios dies celebrant
Felicis, decus illud, & Nolanæ
Qui urbis præsidium. At nihil movetur,
Surdis nos canimus, sono altiori
Conclamabimus ergo: Redde turpis,
Redde, edentula anus, refer libellos:
At nil proficimus, Notisque, & Euris
Clamorem, & Boreæ damus ferendum.
Mutandus modus, atque blandiori
Sermone est rogitanda, si velimus
Profecisse aliquid. Benigna, dulcis,
Mitis, blandula anus, refer libellos:
En en jam retulit venustiores
Muratorio Anus dedit libellos.

EPIGRAMMA.

Irriguum Pomona olim conſpexerat hortum, [1]
Paulinus nexus compede quem coluit.
Nunc mihi pomiferos quantumvis objice, dixit,
Objice nunc hortos, pulcra Arethuſa, tuos. [2]
Ante tuos, Paulini mox ſi adſpexeris hortum,
Illos Heſperidum dixeris, hunc Superûm.

SAP-

(1) *Pomona* a Romanis pomorum Dea habebatur; quæ arborum fructibus præerat: Ovidius in libro 14. metamorph. fingit a Pico Latinorum Rege hanc fuiſſe adamatam, qua de re a Circe in avem ſui nominis tranſmutatum.

(2) *Arethusa* fuit filia Heſperi, cui Heſpero tres filiæ fuere Ægle, Arethuſa, & Heſperethuſa, patronimico nomine Heſperides adpellatæ. Hæ amœniſſimos hortos poſſidere dicebantur, ubi erat auriferum nemus, cum aureis malis a pervigili Dracone cuſtoditis. Denique hoc epigramma ad imitationem illius compoſitum eſt, quod Sannazarius pro admirabili urbe Venetiis fecerat, quodque hic transcribitur.

Viderat Adriacis Venetam Neptunus in undis
Stare urbem, & toto ponere jura mari:
Nunc mihi Tarpejas quantumvis, Jupiter, arces
Objice & illa tui Mœnia Martis, ait.
Si pelago Tibrim præfers urbem adspice utranque,
Illam homines dices, hanc posuiſſe Deos.

SAPPHICUM.

Urbis o Nolæ decus, atque custos,
Qui modo adscriptus numero Deorum
Victor incedis, pedibusque cæli
Sidera calcas:
Læta dum fastus repetit, tuasque
Annuas festa redimita fronde
Integrat laudes, age te vocantem
Transfer in urbem.
Hic canunt una Pueri, & Puellæ,
Ut pius sævum dederis trecentis
Arbitrum vinclis Erebi, dolosque
Viceris unus.
Ut fames auri scelerata longe
Acta nolanis domibus, sinistram
Ingemit sortem, furor & cruento
Infremit ore.
Utque te gnatus Veneris Cupido
Sensit ultorem, pharetrâ, suoque
Unde. letali viduatus arcu,
Plorat inermis.
Eja quid cessas? prece multa ad aras
Nola te Patrem rogitat, verendum
Teque Pastorem cupit ipsa, ut æquus
Vota secundes.

In Rusticum quemdam duo sua mapalia Divo Paulino Episcopo vendere abnuentem.

JAMBICUM PURUM.

Agrestis ille, quem videtis, omnium [1]
Agrestium videtur esse pessimus,
Nec est, vel unquam erit quis illo atrocior.
Hic hic latet modo quid urbe gesserit?
Molestus asper, & protervus, insolens
Negavit heu scelus! verendo, & inclyto
Viro petenti, ut ille, facta cespide
Duo, pecuniâ daret mapalia.
Colone inique, perfide, & molestior,
Ut abnuis Viro verendo, & inclyto
Dare illa parva bina nunc mapalia?
Dat emptor en tibi talenta plurima.
Quid o! moraris hactenus? scias tuum
Supra caput venire mille Jambicos,

Sed

(1) Jambici carminis inventorem Archilocum Poetam Lacedæmonium faciunt Eruditi, atque inde hoc carminis genus Archilochium quoque dictum; hisce numeris Archilocus Lycambem insectatus est, quod filiam suam ipsi Archiloco promissam, alteri locavisset; tanto dolore hinc correptus fuit Lycambes, ut laqueo se suspenderit.

Mapalia um italice *le capanne*; sed hæc vox potius punica est, quam latina. Vocantur etiam *magalia*. Virgilius in primo libro Æneid.

Miratur molem Æneas magalia quondam.

Sed illa cerno jam modo cremarier.
Et igne confici: en ut alta Numina
Tuam modo redarguunt protervìam.
Rudis colone, disce, disce tundere
Superbiam, & vide ut molestat acriter
Te Olympus, auferens repente lignea
Mapalia: hinc feroce bile turgeat
Jecur tibi, & perurat ira pectora.

CARMEN.

Vix e conspectu vicini litoris Heros,
Crederet ut Viduæ Gnatum sine compede Matri,
Vela dabat Boreæ, Libycas aditurus in oras,
Quum se Nola Viro, & tanto viduata Magistro
Cerneret infelix, duro confecta dolore,
Nuda sinus, flavasque comas sine more solutas,
Protinus ad notas pelagi successit arenas,
Et lacrimis suffusa oculos cita carbasa, & alnum
Prospiciens, cordis partem, quæ præpes in altum
Ducebat, mærens sic fatis ora resolvit.

Quo tendis, Pauline, tuam, Pater optime, Natam
Et cui me fatis jactatam deseris Heros?
Ah! Pauline redi, atque tuo solare dolorem
Adspectu, dictisque meum, Pauline, carinam
Verte tuam, miserare meos, Pauline labores:

Affer opem reditu, ne spernas vota precantis.
Heu pietas! mea vota Noto, Boreæque ferenda
Committo infelix: quid agam? dolor occupat artus.
Crudeles Superi, crudelia sidera, sortem
Sæpe meam lacrimis delamentabor iniquam,
Qualis mœsta suos deflet Philomela sub umbras
Amissos fœtus, iterans lacrimabile carmen.
Ergo ego, quæ tantum tanto pro Præsule nuper
Extuleram sublime caput loca, mœnia, & inter
Urbes, plena faces quantum Lucina minores,
Nunc viduata meo misera o viduata Parente,
Infelix sine laude dies traducere cogar?
Hei mihi quot posthac noctes vigilentur amaræ!
Ecquis suppetias duris in rebus egenæ
Sufficiet mihi? quis dubiis spem mentibus addet
Consilio, & longe cordis caligine abacta,
Instruet? aut quis iter, per quod virtutis adepto
Culmine, ad æthereas tuto conscenditur ædes,
Ostendet? feror obscurâ circumdata nocte.
Jam pharetra, & flammis armatum cernere Amorem,
Jamque mihi videor sævas torquere sagittas,
Tisiphonemque amplas vectare in tartara prædas:
En hic vipereis discordia crinibus, atque
Mille nocendi artes, mille exitialia monstra
Finitimos late populos invadere, & ædes.

Heu

Heu pietas! feror obſcura circumdata nocte.
His, aliiſque ſuum promebat Nola dolorem,
Quum luctus audit circum, & reboantia ſaxa,
Ac lymphas, vitreaſque domos, valleſque profundas
Nereus, qui algoſum mediis caput extulit undis,
Et ſaxo incumbens, placido ſic pectore cœpit.
Parce metu, Genitrix Heroum Nola, & obortis
Pone modum lacrimis, nec credas uſque Parentem
Amiſiſſe tuum, noſtris da pulcra loquelis
Nola fidem, cæli per conſcia ſidera juro,
Poſt aliquot tu læta hiemes Patremque Virumque
Excipies reducem, & felix melioribus auctum
Dotibus, & cernes meritis. Sine compede Cives
Afferet ipſe tuos ſecum, quos barbarus eheu!
Vandalicus Miles Libycas adduxit in oras:
O quæ tunc lætis geminatis plauſibus edes
Gaudia, tot Cives cernens ſuccedere tectis,
Adſpicies Matres Gnatos, & dulce Maritos
Uxores, Fratreſque ſuos complectier ulnis:
Adſpicies quis amor Nolanis civibus erga
Paulinum, Patremque tuum, fideique Magiſtrum.
Hinc age pone metum, triſtes & pone querelas;
Sorte tua felix, lætos atque indue vultus:
Nec menti obrepat, telis armatus, & arcu,
Quod Puer Idalius ſuccendat pectora flammis,

 Aut

Aut ſubeant Diræ, aut lacero diſcordia crine,
Namque tuos cælum Cives proſpectat, & hoſtis
Hinc fremet, & nigræ metuent tua tecta phalanges.
Dicere Nereidum Genitor jam plura parabat,
Sed lævum intonuit cælum, & vox æthere lapſa eſt:
Macte animo Heroum Genitrix, mea Nola, videbis,
Haud aberit, reduces cives, patremque, virumque,
Macte animo, & ſerva te rebus, Nola, ſecundis.

Anacreonticum.

Age, perite Pictor,
Herois in tabella
Opus ſtupore dignum,
Perfectiuſque cunctis,
Venuſtiuſque pinge,
Ut ipſe te docebo.
Mancipium ſiniſtra
Depingito tabellæ
Nodo pedes revinctum,
Adamantinâ & catenâ,
Macie pereſum, & ore
Suus impotens reſultet
Dolor, intimas perurens
Præcordium medullas:
Deſtrorſum at inclytus ſtet

Verſione Italiana.

Or via ſu, Pittore induſtre,
Pingi in tela, o in tavoletta
D' un' Eroe l'opra più illuſtre,
La più bella, e più perfetta,
Vo però da te il diſegno.
Che ſia tal, qual'io t'inſegno,

Pingi a manca un Cattivello,
Cui di barbara catena
Sringa il piè ben duro anello,
Magro, ſmunto, e la ſua pena
Moſtri al volto, ed al di fuore,
Che gli ſtrugge, e lima il core.

He-

Heros opes perosus.,
Contemptor atque honorum,
Pedibus terat secures,
Fascesque , purpurasque :
Centone at ex vetusto
Decus resultet oris ,

Spreggiator d'aggi, e d'onori
Stieli a destra Eroe ben degno
Sotto i piè fasci , e tesori
Calchi allegro e con disdegno;
Ma nell'abito servile
Mostri l'aria signorile.

Amore qui incitatus ,
Manus utrasque tendat ,
Dissolvat ut ligatum ,
Pro quo catena eadem
Sit ipse dein revinctus.

Operoso sovramodo
Poi si scorga, e piu che umano
A disciorre il ferreo nodo,
Stender l' una, e l'altra mano,
E l' avvinto alfin disciolto
Restar Egli in lacci avvolto.

Cupis renosse Pictor ,
Heroa , quem superba
Nil aura consularis ,
Moventque nil secures ,
Millena nec talenta,
Fucata nec veneno
Tyrio chlamis ? catenas
Tandem qui amans resolvit?
Honos , decusque gentis
Paulinus est Nolanæ.

Vuoi saper , Pittor , chi sia
Qne'che sprezza aggi,ed onori,
Fasto, pompe , e signoria,
Fasci , porpore , e littori ?
Que' ch'al servo il laccio in-
vola ?
E' Paolin gloria di Nola.

ECLOGA PISCATORIA

In qua duo inducuntur Piscatores, mutuis qui inter se primum conviciis, advocato mox Celadone, carmine certant alterno, Jolam sub Divi Paulini nomine venientem, laudantes, Dorylas, Thelgon, & Celadon Judex.

Dor. Quæ nuper curvâ siccabas retia in actâ,
Dic mihi, cui, Thelgon, modo servas? anne Myconi?
Th. Non illi, ast Antho, Doryla, mihi tradidit Anthus.
Dor. Infelix Anthus, quæ te sententia cœpit,
Ut nassas servare tuas commiseris isti?
Nescis? hic Custos prædam sibi subripit uni.
Th. Prædam, tu calamos, nassas tu vimine textas,
Tuque leves cistas solitus subducere, & hamos.
Dor. Te perdant Superi: fugientem, perfide, non te,
Non ego te vidi, quum tu furatus es orphos?
Th. Vidisti, Thelgon, sed quum temulentus in antro,
(Ut tuus est mos) declinares lumina somno.
Dor. Tu inflatus venas semper de more Lyæo,
Unde feræ velut, & silvæ sunt Orphea quondam,
Sic illudentes Pueri te pone sequuntur.
At qua fronte negas non excepisse rapinâ,

In-

Insidiisque Orphos? nonne & formidine pressum
Te vidi errantem, & tacitum post saxa latentem?

Th. Ah! mea tunc, Doryla, septem compacta cicutis
Fistula, voxque illos vicit: cum Thyrside longum
Jure mihi certamen erat: sed, Judice Mopso,
Alternis modulans orphos & adeptus honorem.

Dor. Alternis modulans tu illum? Tibi quando cicûta,
Aut vox blanda fuit? semel admovisse labello
Te calamos memini, atque imis se condere arenis
Nereides vidi Nymphas, procul inde marinos
Aufugisse Deos: disperso carmine tantum
Displicuit tua vox, & tam male arundo crepabat.

Th. Vis ne igitur, Doryla, mecum cantare vicissim?
Capreolos depono duo mihi valle repertos,
Hesternâ quum luce Notus de sedibus imis
Murmure misceret fluctus ad sidera jactans,
Quam pulcri! sparsis etiam nunc pellibus albo.
Ah! quoties Galatea petît, sed verba, precesque
Irrita dat ventis, scopulis impingit & undas.
Hos ego depono, victori hæc munera, sed tu
Fare age, quæ certans mecum, quæ pignora pones?

Dor. Per scopulos passim, & litus dum forte vagabar
Gemma nitens comperta mihi, quâ pulcrior undis
Altera non venit, Thelgon, volventibus annis
Nec veniet; medio crux est insculpta: videtur

Çandida, parte crucis superâ, volitansque columba, [1]
Quæ stringit parvam rostro, triplicemque catenam,
Qua lampas pendet, similes huic parte lacertum
Sunt binæ extremâ: melioris legibus artis
Inferius cernes sculptam, insignemque corollam.
Si ad gemmam spectes, sordent tua pignora, Thelgon;
Hanc ego depono, victori hæc munera. Nostris
Haud hercle effugies manibus, sequar ipse per altos
Te scopulos hodie, & litus, sequar imo per undas,
Per brevia, & syrthes, ut voce lacessere quemquam
Tu posthac cesses, discens quid possit uterque.

Th. Me tua nulla movent verba aspera: falleris & me
Si terrere putas. Cupio qui carmina tantum
Audiat hæc nostra, atque reponat sensibus imis.
Quis tamen ille senex, vicini fontis ad undam
Qui sedet? o Celadon, sis felix, huc age, musis
Præbe aurem, Celadon, nostris, tibi Jupiter annos
Tercentos addat, nostras ne sperne camœnas.

Dor. Huc ades, o Celadon, mecum hic certare canendo
Ausus, & imprudens me nuper voce lacessît.
Hinc calamo, & numeris attractis auribus adsta:
Denique te nostræ dirimantur Judice lites.

Cel. Dicite, nam Celadon numeros, sonitumque cicutæ
Au-

(1) Hic alluditur ad illam crucem, quam composuit Paulinus: legatur 2. liber Paulineidis.

Audiet, atque melos vocis sub corde reponet.
Dicite, & hic omnes molli sedeamus in alga.
Incipe, tu Doryla, respondet carmine Thelgon
Alterno: gaudent alterno carmine Musæ.

Dor. Nymphæ Nereides Nymphæ vos, aut mihi carmen,
Quale meo Sincero olim, concedite, nulla (1)
Sive meo posthac pendebit fistula collo.

Th. Sirenes, meus unus amor, mea cura, canenti
Aut mihi dulce melos vestrum concedite, sive
Æternum nassas, litus, freta cærula linquam.

Dor. Candidus e cælo Jolas mea retia, cymbam,
Et remos servat, vel quum de gurgite pisces
Retibus ipse traho, ventorum murmura mulcet.

Th. Et me pulcher amat Jolas, sua munera apud me
Si quoties mergo liquidis mea retia in undis,
Retia jucundo gravidant sub pondere prædæ.

Dor. Nocte super media qualis jactata procellis
Æquora cymba secat fluctus, scopulosque tot inter,
Ducere crediderim sine Jola sic ego vitam;

Th. Qualis cymba legit, Zephiris spirantibus, æquor,
Tuta volans, ludensque hilaris per litora nota,

Ta-

(1) *Sincero*. Hic est Actius Sincerus Sanazarius qui primus Piscatorias Eclogas composuit, de quo Ludovicus Areostus in ultimo cantu sui Orlandi furentis cecinit

Giacomo Sannazar, che alle Camene
Lasciar fè i monti, ed abitar le arene.

Talis cum Jola medias mea vita per undas.
Dor. Quæ maris in medio tollunt ſua corpora Cete, [1]
Neptunique pecus fera monſtra natantia, Phocas,
Litoribus Jola, noſtriſque fugavit ab oris.
Th. Paſythea, & Thalia, Euphroſine, Nymphæque decentes, [2]
Intemerata Themis, Jola Duce, & auſpice Jola,
Non dedignatæ noſtros habitare receſſus.
Dor. Mollibus in ripis muſcoſi fontis ad undam
Heu! quoties docuit, Piſcantum adſtante corona,
Æquora quo tute legerentur ſidere cymbis. (3)
Th. Huc ades alma Thetis divino carmine quas hic
Fare age deformes horrenti mulſerit orcas
Corpore, vel quoties vidiſti e rupe canentem?
Dor. O qui nunc rupes, undas mulcetis, & æthram,
Hos,

(1) Cete, Phocæ, Orcæ quæ ſunt proprie monſtra maris horrentia hic intelliguntur vitia, aut homines iniqui, & perditi.
(2) *Paſythea, Thalia, & Euphrasyne.* Hæ ſunt Charites, italice *le Grazie*, quas alii Eruditi tradunt fuiſſe Jovis & Autonoes filias. Alii Jovis, & Eurynomes. Alii denique Liberi Patris, & Veneris: dictæ ſunt quoque *Gratiæ* a *Gratia* ideſt ab ea *gratiæ* notione, quæ pro venuſtate, & lepore accipitur. Apud Antiquos Deæ habebantur, & beneficentiæ peæerant. Creditæ ſunt Virgines, quia beneficia debent eſſe pura, ſine retributionis ſpe. Pingebantur nudæ, nam beneficia minime debent eſſe fucata. Inſuper Juvenes, quia accepti beneficii memoria, nunquam ſeneſcenda: præterea ridentes, quia beneficia hilari animo elargienda: Denique connexæ, quod æternum benevolentiæ fœdus eſſe debeat: Hic vero *Charites*, & *Nymphæ* tam pro virtutibus cardinalibus accipiendæ, quam pro Theologalibus.
(3) *Æquora quo tute* Allegorice hic vita humana intelligitur. Unde ſenſus eſt *Paulinus heu quoties docuit homines salutis iter, & quibus auxiliis poſſent nulla criminis nota vitam ducere temeratam.*

Hos, Zephiri, numeros Nolæ referatis ad aures,
Dicite & hos Dorylas gracili modulatus avena est.

Th. Vos scopuli in cælum scopuli, rupesque minantes,
Accipite hanc musam stupidus quam perlegat hospes,
Dicat & his Thelgon cælavit carmina saxis.

Dor. Dic quis majorem liquefactis igne metallis
Effingens molem, sacrâ suspendit ab arce?
Et tantum Tritone tibi sua buccina detur.

Th. Dic quis dives opum doctrina, & stirpis honore,
Moribus ante alios Nolam illustraverit urbem?
Atque tibi imperium Neptunus cedat aquarum.

Cel. Ecquis Piscantum vestras componere lites
Audeat? & gemmâ tu, tu quoque, dignus uterque
Capreolis. Vos, nostra satis quid possit & ætas
Carminibus, sonituque ambo monstrastis: ab undis
Nox ruit interea: surgamus: Judice me sic,
Sic vestræ, o Pueri, dirimantur denique lites.

IN

IN EUMDEM DIVUM

O D E

Asclepiadeum Gliconicum.

Quo me, Phœbe, rapis tui
Plenum? quæ mea vis pectora concitat;
Ut laudes referam modo
Paulini egregias, gestaque fortia?
Huc huc ferte pedem, novem;
Parnassi juga quæ vos colitis, Deæ.
Non, si robur, & æs triplex
Circa pectus erit nunc mihi, dicere
Tanti Præsulis inclytas
Laudes, atque suæ stirpis originem
Possem, Pierides, sine
Vestro numine; vel quæ resonans tuba,
Aut quæ tibia, vel chelis
Par tot multiplices promere Palladis
Artes, quæ decorant Virum?
Quod plectrum poterit, barbitos, aut lyra
Gazas exprimere, atque opes,
Quas olim miseris pauperibus dedit?

Vel

Vel quis cælicolis ſacras
Arces aere ſuo, templaque dixerit
Vivo condita marmore ?
Hoc hoc, cana fides auſpice Præſule
Gaudens extulit altius
Nolanis domibus relligio & caput.
Celſas æqua Themis Deûm
Sedes deſtituit juncta ſororibus,
Nolæ tecta locans ſua :
Hinc latrocinium, dira cupiditas,
Hinc fraudes alio, & doli
Conceſſere ſimul, furtaque ſubdola.
Cædes, exitia, & minæ.
Felix ſorte tua, Nola, nec altera
Nam Te clarior urbs, Viro
Si tanto ſuperas lumine ceteras.

ECLO-

ECLOGA PASTORALIS,

In qua ſub Daphnidis nomine venit S. Paulinus Epiſcopus Nolanus, ſub Lycida, Externus quidam, qui fingitur paullo ante Paulini cum Matre Vidua diſceſſum Nolanis finibus ſucceſſiſſe; ſub Corydonis vero nomine quivis Nolanus Civis.

LYCIDAS, ET CORYDON.

Ly. Mirabar, Corydon, vicina per arva capellas
Dum ſervare meas curabam nuper, & hædos,
Feſtivum cur nulla levis reſonaret arundo
Paſtorum carmen, ſilvis &, nulla cieret
Ore modos volucris, tantum vel noctua circum,
Sive daret Cornix raucas de gutture voces.
Si tibi cura mei, quæ cauſſa indigna dolorem
Inducit ſilvis, ovibus, pecudumque Magiſtris?
Cor. Ah Lycida, Lycida! tanti latet iſta doloris
Cauſa tibi? Daphnin neſcis periiſſe remotas
Externa jam luce plagas; hæc pabula, & agnos,
Hoc & linquentem congeſtum ceſpite culmen?
Lyc. Nil audî infelix, quoniam novus incola ſilvæ

Sum

Sum, Corydon, saltus nova sunt hæc arva, domusque.
Sed tamen hic Pastor, qui sit, da denique nobis:
Cor. Daphnis Pastores modulari carmen avenâ,
Daphnis & intactam resonare Amaryllida montes [1]
Edocuit nostros, rabidos ab ovilibus arcens
Ipse lupos, ovibusque suis nunc pascua læta,
Nunc vitreos fontes teneris monstrabat & agnis.
Hic silvæ decor omnis erat, spesque unica nostri.
Si quando in silvis deductum dicere carmen
Cura erat, arrectis adstabant auribus omnes
Pastores, Faunique, & Capripedes Satyrisci.
Hic pietate gravis doctrina, & moribus æquis
Pastores inter removebat jurgia, & iras.
Tantus honos blandæ vocis, tam sancta verendi
Majestas oris, tot honestæ Daphnidis artes,
Ut neque grex lætis curaret pabula campis,
Nec pictæ volucres stupefactæ carmine Daphnis
Auderent ramis ullos depromere cantus,
Denique Daphnis erat ruris solatia nostri,
Deliciæ nemorum, Pastorum cura, decusque.
Lyc. Et quæ tanta sibi longinquas quærere terras
Caussa fuit? pecudes, & cur armenta reliquit?
Cor. Ah! Lycida, Eois jam ter caput extulit undis,
Ter-

(1) *Daphnis & intactam*. Sub nomine Amaryllidis intelligitur B. Virgo Maria

Terque suum fessus demersit Phœbus iberis,
Ex quo successit lacrimis suffusa rubentes
Huc oculos viduata Viro mæstissima Mater:
Unicus huic gnatus, Libycas qui ductus in oras
Milite barbarico, captiva est compede nexus,
Daphnidis auxilium supplex hinc illa petebat,
Solveret ut laqueis, patriásque adduceret ædes.
Exhibuit se, proque suo fera vincla subire
Non veritus Nato: discessit, pabula, & agnos,
Et nemus umbriferum linquens, pecudumque magistros.

Lyc. Dic mihi sed, Corydon (fœturæ sic semper ovile,
Adveniant pecudes, tua sic & vota secundet
Usque Deus) Libycis remeabit Daphnis ab oris?
Hos fontes sacros, has silvas, en erit unquam
Ut miretur ovans aliquo post tempore Daphnis?

Cor. Si vera, o Lycida, cecinit quæ Faunus, & olim
Carmina descripsit frondosæ in cortice quercûs,
Est Libycis noster rediturus Daphnis ab oris.
Sed quoniam medius tenues sol contrahit umbras,
Hoc nemus horrendum, Panós vel sacra petamus
Antra Patris, circum quæ proxima fagus obumbrat.

Lyc. Quo me cumque vocas sequerer, nec lenta teneret
Accitum mora, sed flagrans percurrere carmen
Raptat amor potius, frondosæ in cortice quercûs
Incisum mihi pande precor, recludito carmen,

Cor.

Cor. Ejā age sume pedum, servabit Tityrus hædos,
Hac potius flectamus iter, nam hic pinea densat
Silva comas, rabidoque caput levat obvia soli.
Lyt. O oculis, Corydon, vitâ & plus carior ipsâ,
Dulcius hocce mihi haud poteras concedere quicquam.
Cor. Sed jam quæsitæ successimus ilicis umbræ,
Aspice, ut incolumes etiam nunc littera rimas
Servet adhuc, nec longa dies aboleverit ipsas;
Fer propius, converte oculos, & perlege versus.
Lyc. Tu melius poteris percurrere carmina, namque
Altior, & credo melius te nosse figuras.
Cor. „ Qui juga, qui silvas habeo, nemorumque recessus,
Hæc silvis ventura cano satus æthere Faunus.
Postquam frugiferas bis ter flavescere aristas
Messor ovans cernet, Libycis remeabit ab oris
Tunc Daphnis, secumque feret quos Africa vinctos
Compede detinuit Cives, tunc pectore tristes
Discutiet curas, rectum, pax alma, pudorque
Jura dabunt, fugietque minax sub tartara Erinnys
Hinc pecus antiquos acquiret silvaque honores,
Hic vitreos fontes, illic & gramina læta
Cernere erit, viridique suum prostratus in antro
Lanigerum pendere gregem de monte videbit
Tutus ab insidiis Pastor, modulatur agresti
Carmina & hic alius calamo, frondator ad auras

Hic

Hic nota sub rupe canet, sua lumina dulcem
Alter & in somnum solvet sub tegmine fagi. „

Lyc. Jam satis, o Corydon, velut ipso percitus æstro
Me subit, & mistus ciet inter gaudia terror.
Quam tibi devinctus, nuper discedere ab istis
Montibus, & patrios iterum remeare recessus
Cura mihi, nostro sed tot de Daphnide miras
Auscultans laudes, non his me saltibus, atque
Proripiam silvis, reducem nisi cernere Daphnin
Concessum: mihi tantus amor cognoscere Daphnin.

Cor. Quum tibi fors dederit tantum pernoscere silvæ,
Pastorumque decus, rute ipse fatebere pauca
Dotibus, atque suis de laudibus esse loquutum:
Sed nos jampridem, qui servat Tityrus hædos
Expectat, repetamus iter, qua semita monstrat:
Et tempus pingues divellere Matribus agnos.

F I N I S.

